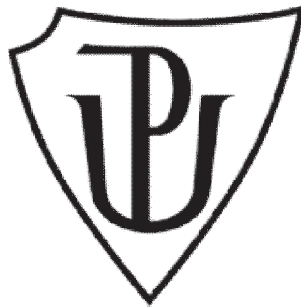

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Kateřina Janíčková

Vliv rodiny na rozhodnutí stát se pedagogem volného času

Olomouc 2015

Vedoucí práce: Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškeré zdroje, ze kterých jsem při psaní diplomové práce čerpala.

V Olomouci dne

.....
Kateřina Janíčková

Poděkování

Děkuji Mgr. Pavle Vyhnákové Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za cenné rady i připomínky. Dále bych chtěla poděkovat všem pedagogům volného času, kteří se mnou během psaní mé práce spolupracovali, a v neposlední řadě také mojí rodině za podporu a pochopení.

OBSAH:

Úvod	7
1 Pedagog volného času	9
1.1 Vymezení pojmu	9
1.2 Možnosti působení pedagoga volného času.....	10
1.3 Osobnost pedagoga volného času	13
1.4 Role pedagoga volného času	15
1.5 Společenský pohled na pedagoga volného času.....	18
2 Rodina	20
2.1 Definice rodiny	20
2.2 Funkce rodiny	21
2.3 Styly výchovy	24
2.4 Funkčnost rodiny	25
2.5 Sourozenecké konstalace	26
2.6 Vliv rodiny na trávení volného času	30
2.7 Pohled na současnou rodinu	31
3 Hodnotová orientace v rodinách.....	33
4 Dobrovolnictví	37
4.1 Požadavky na dobrovolníka	39
4.2 Výchova k dobrovolnictví	40
4.3 Vliv rodiny na dobrovolnictví	41
5 Profesní orientace	42
5.1 Profesní orientace a volba povolání	42
5.2 Problémy při volbě povolání	44
5.3 Rodina a její místo při profesní orientaci	45

6	Empirická část	47
6.1	Cíl výzkumu	47
6.2	Výzkumná metoda	48
6.3	Kategorizace	49
6.4	Analýza získaných dat	63
6.5	Interpretace získaných údajů a diskuse	68
	Závěr	70
	Seznam literatury a zdrojů	72
	Seznam příloh	77

ÚVOD

O tom, že rodina, ze které pocházíme, je jednou z nejdůležitějších sociálních skupin se napsala spousta knih, článků a prací. To, že ovlivnila či stále ovlivňuje celý náš život, je také jisté. Do jaké míry se však podílí na jednom z nejdůležitějších rozhodnutí v našem životě a to na volbě povolání? Nakolik ovlivňuje naše rozhodnutí stát se pedagogem volného času? A jakým způsobem toto naše rozhodnutí vlastně formuje?

Na tyto otázky jsem se rozhodla hledat odpovědi během své diplomové práce. Vzhledem k tomu, že již několik let pracuji jako dobrovolník v Klubu dětí a mládeže, mám k pedagogům volného času velmi blízko. Za ta léta jsem si také vytvořila mnoho kontaktů na lidi, kteří se v daném oboru pohybují. Proto jsem se rozhodla, že tato práce bude zaměřena na konkrétní volnočasové pedagogy a jejich rodiny, čímž docílíme toho, že odpovědi na dané otázky budou nejen osobní a věrohodné, ale také půjdou do hloubky, díky opakovanému osobnímu setkávání s nimi.

Cílem celé mojí práce bude popsat a analyzovat vliv rodiny na rozhodnutí člověka, stát se pedagogem volného času.

Práce bude rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Cílem teoretické části bude seznámit s nejdůležitějšími pojmy, popsat a definovat osobnost pedagoga volného času, jeho rodinu, hodnotovou orientaci a její vliv na dobrovolnictví a profesní orientaci. V první kapitole se budu věnovat samotnému pedagogovi volného času, možnostem jeho uplatnění a společenskému pohledu na jeho povolání. V další kapitole pak přejdeme k rodině, jejímu definování a funkcím. Zhodnotíme vliv výchovných stylů a sourozeneckých konstalací na naši osobnost. Následující kapitola, bude věnována hodnotové orientaci. Tomu, jak ovlivňuje naši práci, a jaký může mít vliv na pedagogy volného času. Dále se budu snažit popsat, jak z hodnotové orientace vychází rozhodnutí stát se dobrovolníkem či profesionálním volnočasovým pedagogem. Poslední kapitola bude tedy věnována profesní orientaci a vlivu rodiny při této životní etapě.

Praktickou částí práce bude kvalitativní výzkum, díky němuž se dopracuji k tomu, jak ovlivnila rodina námi zvolené volnočasové pedagogy při volbě jejich povolání. Popíši zvolené cíle i metody výzkumu.

V závěru pak bude provedeno vyhodnocení dat, srovnání s teoretickými poznatky a zhodnocení celé práce.

1 Pedagog volného času

V první kapitole se budeme zabývat pedagogem volného času. Podíváme se na definici pojmu, možnosti působení, osobnost volnočasového pedagoga, role i společenský pohled na jeho práci. První kapitola by měla pomoci v ucelení pohledu na složitost práce i na konkrétní představu, co se pod pojmem volnočasového pedagoga skrývá.

1.1 Vymezení pojmu

Abychom mohli definovat celý pojem - pedagog volného času, potřebujeme nejdříve zjistit, z čeho se vlastně skládá. Když nahlédneme do Pedagogického slovníku, dají se k tomuto účelu využít tři pojmy. Volný čas, pedagogika volného času a pedagogický pracovník.

Volný čas - „Čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o fyzické potřeby (včetně spánku). Na výchovu a vzdělávání ve volném čase je zaměřena pedagogika volného času.“ (Průcha, 2003, s. 283)

Pedagogika volného času – „Disciplína pedagogiky, zaměřená na výchovné a vzdělávací prostředky, napomáhající autonomnímu a smysluplnému využívání volného času dětí, dospívajících i dospělých.“ (Průcha, 2003, s. 170)

Pedagogický pracovník – „Osoba, která 1) vychovává děti a mládež v různých typech škol a zařízení 2) má odbornou pedagogickou způsobilost 3) je občansky bezúhonný a morálně vyspělý“ (Průcha, 2003, s. 168)

Při sestavení těchto pojmů dohromady, můžeme dojít k definici samotného pedagoga volného času. Jednotná definice se však v literatuře neuvádí, neboť práce pedagoga volného času je velmi rozmanitá a nevyhraněná. Jako konkrétní příklady však uvedeme dvě rozdílné definice.

První najdeme u Kapláňka (2009, s. 17): „*Pedagog volného času je pedagog, který pomáhá dětem, mládeži i dospělým, aby mohli využít potenciál svého volného času k rozvoji své osobnosti, k vytváření a prohlubování sociálních vazeb i k dobru celé společnosti.*“

Druhou, poněkud rozdílnou definici předkládá Spousta (1996, s. 7): „*Pedagog volného času reprezentuje takový druh výchovného pracovníka, který je schopen výchovně působit v prostoru volného času všech věkových, sociálních, profesních, národnostních a náboženských vrstev a skupin. Musí být připraven všechny rozmanité typy tohoto prostoru odhalovat a napomáhat svěřencům k jejich plnohodnotnému prožití.*“

Pojem pedagog volného času však není jediným pojmem, který se pro práci, kterou vykonává, používá. V praxi se můžeme setkat také s pojmem vychovatel, vedoucí, animátor, trenér nebo učitel. Ti všichni se na výchově ve volném čase podílejí. (Pávková, 2008)

1.2 Možnosti působení pedagoga volného času

Mnohem snáze si možnosti a práci pedagoga volného času představíme, pokud si konkrétně uvedeme místa jeho působení. Do činností v těchto institucích, se mohou volnočasoví pedagogové zapojit nejen jako zaměstnanci, ale často se můžeme setkat také s dobrovolnickou činností, která tyto instituce provází.

Instituce v České republice, které zajišťují edukaci ve volném čase, jsou:

- **Státní instituce** – především instituce v resortu ministerstva školství (školní družiny, školní kluby, střediska volného času, základní umělecké školy, domovy mládeže a jazykové školy) v resortu ministerstva kultury (muzea, galerie, knihovny, kulturní střediska, hvězdárny, kina, divadla) v resortu zdravotnictví (lázně, sanatoria, léčebny..) v resortu ministerstva spravedlnosti (věznice), v resortu ministerstva vnitra (uprchlické

tábory) a v resortu ministerstva sociálních věcí (ústavy, nízkoprahové kluby, komunitní centra).

- **Organizace nekomerčního sektoru** (nestátní neziskové organizace).
- **Círky a náboženské společnosti.**
- **Privátní komerční sféra**, která se zaměřuje především na zájmové aktivity, jako jsou sportovní aktivity (fit-centra, vodní světy, sportovní kluby), společenská zábava (zábavní centra, parky, herny, kluby) ale také rekreace, turistický ruch apod. (Knotová, 2011)

Kratochvílová (2004) mezi instituce volnočasové výchovy přidává ještě rodinné zázemí, které složku volnočasové výchovy ovlivňuje snad ze všech nejvíce. Nejen že se v něm realizuje velká část volného času, ale také ovlivňuje výběr institucí, které je možno ve volném čase navštěvovat. Tím pádem se i nepřímo podílí na volnočasové výchově v jiných institucích.

Opaschowski dělí uplatnění pedagoga volného času do šesti skupin.

- **Výchovné vzdělávání a obecné kulturní ovlivňování** svěřence, kde může působit jako vychovatel, poradce či animátor (např. v muzeích, školách a různých klubech).
- **V informačních a sdělovacích prostředcích** má možnost zastávat funkci moderátora či poradce.
- **Ve zdravotních, sportovních a sociálních zařízeních** působit jako asistent lékaře nebo trenéra.
- V oblasti **společného stravování, gastronomie a ubytovacího sektoru** jako manažer.
- Jako organizátor, vedoucí či průvodce se může uplatnit **v oblasti cestovního ruchu a turistiky.**

- A poslední skupinu tvoří **oblast techniky a technických zájmových klubů**, kde může být poradcem nebo instruktorem. (Spousta, 1996)

Poslední dělení, které zde uvedeme, je dělení institucí pro výchovu mimo vyučování a ve volném čase podle Pávkové (2008). Ta popisuje zařízení, se kterými se setkáváme nejčastěji a jsou určeny převážně pro děti a mládež.

- **Školní družiny a školní kluby** – *„Tato výchovná zařízení jsou základní formou výchovy mimo vyučování a péče o děti zaměstnaných rodičů v průběhu školního roku a podle potřeby i o prázdninách. Školní družiny jsou určeny žákům 1. – 5. ročníků a školní kluby žákům 6. – 9. ročníků základních škol.“* (Pávková, 2008, s. 112)
- **Střediska pro volný čas dětí a mládeže** – *„Radíme sem domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Jejich posláním je naplňovat výchovně – vzdělávací funkci zájmovou působností.“* (Pávková, 2008, s. 121)
- **Domovy mládeže** – *„Jsou školská zařízení, která zabezpečují žákům středních a vyšších odborných škol kvalifikované výchovné působení, ubytování a stravování.“* (Pávková, 2008, s. 127)
- **Ústavní a ochranná výchova** – Sem zařazujeme diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. *„Ústavní výchova je soudem nařizována u dětí z rodin, kde je jejich výchova vážně ohrožena (afunkční, dysfunkční rodiny). Ochranná výchova je ukládána soudem dětem se závažnými poruchami chování (trestná činnost), selhala-li jiná, preventivně výchovná opatření.“* (Pávková, 2008, s. 135)
- **Další subjekty pracující s dětmi** – *„Sdružení, která si podle svého zaměření kladou různé cíle vzdělávacího, výchovného nebo rekreačního zaměření.“* Např. občanská sdružení, tělovýchovné a sportovní organizace, církevní a náboženské společnosti. (Pávková, 2008, s. 145)

1.3 Osobnost pedagoga volného času

Na utváření osobnosti pedagoga volného času má vliv mnoho faktorů. Jsou to vrozené a zděděné předpoklady, pozitivní vztah k lidem, určité pedagogické nadání. Svůj podíl má také formování v rámci rodinných vztahů a v neposlední řadě vzdělávání, které člověk absoluuje v rámci přípravy na své povolání. (Kouteková, 2007)

Požadavky na osobnost pedagoga volného času podle Koutekové:

- **Všeobecné vzdělání a kulturní rozhled.**

Týká se všeobecného vzdělání, rozhledu a orientace v kulturní historii, orientace v současném společenském a politickém dění. Přehled o věcech, které jsou aktuální a zajímavé pro děti a mládež nebo věkové kategorie, kterým se pedagog volného času má věnovat.

- **Profesně-odborná pedagogicko-psychologická a metodická připravenost.**

Především v rámci teoretické přípravy v oboru pedagogika volného času a vychovatelství a ve specializaci konkrétních metodik zájmových činností.

- **Osobnostní předpoklady.**

Ty lze dále dělit na:

- Citově-temperamentové vlastnosti (optimismus, srdečnost, trpělivost..).
- Pracovně-výkonové (důslednost, pracovitost, poctivost..).
- Intelektuální (tvořivost).
- Povahové (humor, optimismus).
- Vlastnosti směřující k jiným lidem (empatie, pochopení).

Do kategorie speciálních schopností, kterými by měl pedagog volného času disponovat, jsou schopnost týmové spolupráce, tvořivé řešení praktických úkolů a vytváření podmínek pro zájmové útvary. A v neposlední řadě být schopným v komunikaci jak verbální tak i neverbální. (Kouteková, 2007)

Podle Pávkové by v osobnostní výbavě volnočasového pedagoga neměl chybět opravdový vztah k dětem či jiným osobám, se kterými přichází do styku. Měl by být flexibilní a přizpůsobivý, měl by respektovat věkové zvláštnosti a přistupovat s tvořivým a odpovědným přístupem. (Pávková, 2008)

Pávková předkládá také konkrétní znaky, které jsou specifické právě pro pedagogy volného času a každý z volnočasových pedagogů by je měl mít a uplatňovat:

- Schopnost řešit nečekané situace a přizpůsobit se proměnlivým podmínkám, které během práce nastávají.
- Být aktivní, nebát se prosazovat své názory a požadavky jak ve vztahu k dětem, tak i nadřízeným, rodičům a spolupracovníkům.
- Tvořit, mít nápady a využívat fantazii, při přípravě programu.
- Dokázat si hrát a využívat hravost pro pedagogické záměry.
- S ohledem na pracovní nasazení a zaměření být v dobrém zdravotním stavu.
- Nezapomínat na příjemný vzhled a úpravu zevnějšku vzhledem k práci s dětmi i setkávání s širokou veřejností.
- Mít pochopení pro různé věkové skupiny a přizpůsobovat práci jejich potřebám a požadavkům.
- Využívat technik asertivního chování a účinného jednání.
- Pracovat na psychické odolnosti, schopnosti zvládat stresové situace a zapojovat se do antistresových programů.
- Dobře se dokázat orientovat ve všeobecném vzdělání a doplňovat znalosti z oblastí, které současnou mladou generaci zajímají. (Pávková, 2014)

1.4 Role pedagoga volného času

Každý člověk se během svého života dostává do několika rolí, které musí přijmout a chovat se v nich tak, jak by očekávala společnost, případně podle toho, jaký status k nim patří. Některé role jsou jasně dány (žena, matka) a v podstatě nemáme možnost volby. Při volbě svého povolání si však většinou můžeme zvolit roli, ve které se budeme cítit dobře a která bude odpovídat naší osobnosti.

Tomu, jak celková role pedagoga volného času působí na společnost, se budeme věnovat v kapitole 1.5 Společenský pohled na pedagoga volného času. Nyní se však podíváme, co všechno tato role ve skutečnosti obsahuje a kolik „podrolí“ se za pojmem pedagog volného času skrývá.

Pedagog volného času je ve své profesi postaven před mnoho rolí, které musí během svého povolání přijmout a postavit se k nim tak, aby je nejen zvládal, ale také racionálně ovládal. Popisem těchto rolí se zabýval Spousta (1996). Ten uvádí jedenáct rolí.

- 1) Volnočasový pedagog v roli **diagnostika** má zjišťovat, zkoumat a rozpoznávat zájmy svých svěřenců, vidět a snažit se o možnosti rozvoje pohybové, intelektuální a emoční stránky osobnosti. Pro úspěšné plnění tohoto úkolu musí pedagog ovládat metodologické nástroje diagnostikování jak v obecné rovině, tak i ve specifickém prostředí zájmového vzdělávání a volnočasové výchovy.
- 2) Role **stimulátora** (nebo také animátora), má vést k podněcování, stimulaci a podpoře svěřenců v rozvoji všech jejich oblastí. Má k tomu využívat dostupných motivačních metod a prostředků, aby je dovedl k sebevzdělávání, seberozvoji a seberealizaci.
- 3) Pedagog volného času jako **satisfaktor** napomáhá prožívat uspokojení a radost z volnočasových aktivit. Dává člověku prožít přijetí, radost z kolektivu i pocit dobrovolnosti. Dosahuje toho pomocí her, navozením pocitu dobrodružství a atraktivity.

- 4) **Koordinátor a integrátor** je další rolí, do které vstupuje. V této roli odpovídá za strukturu a průběh volnočasových aktivit. Sestavuje hodnotný program a uvádí ho do praxe.
- 5) Za rolí **organizátora** se skrývá konkrétní činnost v zájmových aktivitách (např. přírodovědné, technické, umělecké a sportovní, exkurze, výstavy, besedy). Zde má pedagog realizovat činnosti, které připravil pro účastníky programu.
- 6) Čím dál potřebnější se ukazuje také role **administrátora**, ve které si musí poradit s vyřizováním žádostí, metodickou přípravou, hodnocením...
- 7) Jako **dramaturga** můžeme pedagoga volného času najít při promýšlení, vybírání, sestavování programu, kooperaci se svými svěřenci i jeho pedagogickými partnery.
- 8) V roli **reedukátora** se nachází v případě setkání se s mravně narušenými jedinci, s dětmi a mládeží z rozpadlých a nefunkčních rodin, s dětmi prostitutek, alkoholiků a zlodějů. Zde má v rámci spolupráce s pedagogickými a psychologickými poradnami, diagnostickými a výchovnými ústavy, promýšlet a nastavovat vhodný přístup, který by omezil projevy agresivity, vulgárnosti a nekulturnosti.
- 9) Volnočasový pedagog, je pro své svěřence též **konzultantem**. Poskytuje rady ohledně smysluplného trávení volného času, osobnostního rozvoje, komunikace a vztahů. Ve vykonávání této role jsou důležité osobnostní vlastnosti jako empatie, správná komunikace, interakce a kooperace.
- 10) **Katalizátor**, je role, do které vstupuje pedagog v rámci svobodného rozvoje a maximálního pocitu svobody. Z povzdálí sleduje a vede aktivity, během kterých si vychovávající neuvědomují jeho vliv.
- 11) Poslední role, kterou Spousta uvádí, je role **vědeckého pracovníka**. Má se podílet na výzkumných projektech a předávat vědeckým pracovištím poznatky z praxe.

Podobné dělení rolí, můžeme najít u Vážanského, v jeho knize *Základy pedagogiky volného času*. Ve srovnání s předchozím dělením, je však u Vážanského uváděno pouze šest rolí. Podle něj, pedagog volného času:

- „jako diagnostik rozeznává a zkoumá potřeby a zájmy svěřenců, jejich úroveň a možnosti rozvoje racionální sféry, emocí, motoriky.“ (Vážanský, 2001, s. 115)
- „jako poradce poskytuje konzultace ohledně optimálního využívání volného času, přestování správných návyků v režimu dne, odstraňování zlovyků ve sféře povinností, ale i dobrovolnosti, s cílem vlivu na osobnost jedince.“ (Vážanský, 2001, s. 115)
- „jako podněcovatel umožňuje a podporuje komplexní i individuální rozvoj osobnosti ve všech rovinách (kognitivní, emocionální, senzomotorické), napomáhá uspokojování potřeb, osvojování kladných mravních a charakterových vlastností, rozvíjí individuální schopnosti, vlohy a nadání, podporuje seberealizaci a sebevzdělání člověka, v maximální míře využívá všech dostupných prostředků pozitivní motivace.“ (Vážanský, 2001, s. 115)
- „jako strůjce emocionálního zadostiučinění přináší „druhé straně“ citové uspokojení z dobrovolně prováděné činnosti uprostřed neformální skupiny, napomáhá vyvolávání příjemných a stimulujících citů, prožívání úspěšnosti a libých pocitů, překonávání obtíží, pozitivní akceptaci.“ (Vážanský, 2001, s. 115)
- „jako organizátor činnosti zprostředkovává aktivity, při nichž svěřenci získávají vnitřní rozvahu, harmonii, relaxaci a zábavu, vhodnou formou přibližuje možnosti rozvíjení individuálních zájmů a schopností, poskytuje příležitost pro sebepoznání, sebevýchovu a sebezhdnocování.“ (Vážanský, 2001, s. 116)
- „jako koordinátor a řídicí prvek odpovídá za strukturu a průběh volného času, za realizaci poznávací, rozhodovací, usměrňovací a regulační funkci výchovy.“ (Vážanský, 2001, s. 116)

1.5 Společenský pohled na pedagoga volného času

„Všichni na jednom jevišti velkého světa stojíme, a cokoliv se tu koná, všech se týče.“

Jan Amos Komenský

Jak již bylo zmíněno v předchozí podkapitole, role pedagoga volného času je velmi náročná a obsahuje mnoho podrolí. Společnost, která se však podívá nezasvěceně na práci pedagoga volného času, ji mnohdy může vidět zkresleně a ne zcela v kontextu. Splnit nároky všech, kdo do tohoto procesu vstupují, nebývá pro pedagogy jednoduché. Představu určitého ideálu mají nejen oni sami, ale také děti, studenti, rodiče, zaměstnavatelé a v podstatě celá široká veřejnost. Proto se nemohou spokojit jen se splněním vlastních cílů, ale musí reagovat také na hodnocení zvenčí. (Bartůšková, 2013)

Podle Kratochvílové (2004) která se tomuto tématu věnuje ve své knize *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*, je dnešní svět zahrnut nejrůznějšími krizemi (ekonomické, politické, hodnotové...) a středobodem se pro nás mnohdy stává konzumní způsob života. Tímto způsobem se řídíme v práci, ve škole, v rodině i ve volném čase.

I v čase rozmanité techniky je základním činitelem výchovy a vzdělávání člověk – tedy pedagogický pracovník. Vychovatelé a pedagogové volného času však mají v naší společnosti všeobecně stanoven nižší společenský status než učitelé. Vzdělání je totiž staveno na vyšší úroveň než výchova. Odráží se zde hodnoty společnosti a kariérismus, který nás raději žene k tomu, abychom měli prestižní školy, než aby z nás byli slušní lidé. Neuvědomujeme si, že volný čas, je důležitá hodnota s obrovským potenciálem pozitivních i negativních možností na rozvoj osobnosti i společnosti. Ve volném čase můžeme děti a mládež vést k účtě k sobě, k druhým, k životu i k prostředí ve kterém žijeme. (Kratochvílová, 2004)

To, k čemu budou děti a mladí lidé vychováni, tím bude prostoupena také celá budoucí společnost, neboť výchova, je podle Kratochvílové (2004) proces zaměřený na budoucnost. Je proto důležité zamyslet se nad smyslem a důležitostí výchovy a prostředky, díky kterým můžeme požadovaných cílů dosahovat.

První kapitola nás seznámila s pojmem a pojetím volnočasového pedagoga a ukázala několik možných definic. Předložila přehled institucí, ve kterých je možno setkat se s prací volnočasového pedagoga, odhalila možný pohled na jeho osobnost a role. V poslední podkapitole pak ukázala společenskou situaci a možné hodnocení jeho práce ze strany veřejnosti.

2 Rodina

„Domov - vždycky to budu opakovat - není prostor, ale proces. Tady se schovávám před deštěm a zimou, tady žiju, tady trávím svůj volný čas, tady se rodí moje rodina, tady ji tvořím léty, trpělivostí a tolerancí a vůbec řadou kladných principů. Domov je bytost.“

Miroslav Horníček

Ve druhé kapitole se zaměříme na rodinu. Její definici, funkce, pojetí i současný pohled.

Když se zamyslíme nad pojmem rodina, představí se většině lidí klidné prostředí, známé prostředí, domov. A jak uvádí Zdeněk Matějček ve svých knihách, domov jsou především lidé. Lidé jej tvoří a lidé jej budují.

Rodinné prostředí, nám dává pocit bezpečí a jistoty. Podle Pedagogického slovníku, je rodinné prostředí nejvýznamnějším zdrojem vlivů na formování jedince od narození mnohdy až do období dospělosti. Ovlivňuje u dětí jazykové a komunikační kompetence, jeho emoční a kognitivní vývoj, hodnotovou orientaci a předsudky. Mnohé sociologické výzkumy potvrzují vliv rodinného prostředí na *„utváření životního stylu lidí, na jejich profesní a životní dráhy, příjmy a ekonomické postavení...Někteří odborníci proto soudí, že různé negativní jevy v soudobé společnosti jsou zapříčiněny především nekvalitním rodinným prostředím působícím na jedince.“* (Průcha, 2003, s. 211 – 212)

2.1 Definice rodiny

Rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla již v dávných dobách na základě přirozeného pohlavního pudu. Na rozdíl od jiných živočichů však u člověka najdeme také hlubší význam zakládání rodiny a jejího udržování. Potřeba ochraňovat, učit, vzdělávat a připravovat své potomstvo na život. Zároveň také potřeba vzájemné pomoci a opory u rodičů, je pojátkem rodinného kruhu. Všechny tyto potřeby jsou hluboce zapsány v naší lidské psychice a přirozeně si je uvědomujeme a přijímáme je.

Pro definování rodiny se musíme vždy podívat na zdroj, který se o danou definici snaží. Jinak nám rodinu bude definovat pohled sociologický, jinak pedagogický, jinak legislativní a jiný pohled se dozvíme od ekonomů. Předložme však pro ukázkou několik definic, které se vztahují k našemu spíše psychologickému a společenskému pohledu na rodinu.

J. Jandourek (2007, s. 206) ve svém sociologickém slovníku definuje rodinu následovně:
„Rodina je forma dlouhodobého, solidárního soužití osob, spojených příbuzenstvím a zahrnujícím přinejmenším rodiče a děti.“

V knize *Aplikovaná sociální psychologie* od Josefa Výrosty najdeme, že rodina je nejuniverzálnější sociální činitel, poskytující vzory mužské a ženské role. Má regulovat nežádoucí chování, poskytovat ukázkou žádoucích norem a utvářet postoj k sobě samému, okolí i celé společnosti. (Výrost, 1998)

Pedagogický slovník vysvětluje rodinu jako nejstarší společenskou instituci, která utváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Současné pojetí chápe rodinu jako sociální skupinu, žijící ve vlastním prostoru, která uspokojuje naše potřeby a poskytuje péči. (Průcha, 2003)

Rodina je pro dítě prvotním a rozhodujícím prostředím a proto zaujímá důležitou a nepostradatelnou úlohu. Od počátku jsou rodinní příslušníci odpovědní za výchovu a socializaci dětí. (Pešatová, 2007)

2.2 Funkce rodiny

Rodina splňuje mnoho funkcí. Je prospěšná nejen v rámci svých vlastních vztahů, ale přispívá v mnoha ohledech také společnosti.

V této podkapitole se více zaměříme na jednotlivé funkce rodiny a poodhalíme i problémy, které jednotlivé funkce v dnešní době provázejí. Námi použité dělení pochází od Procházky (2012). Je to dělení, které je souhrnem mnoha jiných autorů, proto je nejobsáhlejším a také nejpodrobnějším.

Biologicko - reprodukční funkce

Pro realizaci reprodukce, je za neoptimálnější prostředí stále považována rodina. Rodičovství, je šancí pro rozvoj partnerských vztahů a narození dítěte je pro člověka nejen známkou dospělosti a zralosti, ale také má pro každého individuální význam a dotváří smysl lidského života.

Tato funkce, která se na první pohled může zdát samozřejmá, se v posledních letech setkává s mnoha problémy, které pramení ze společenských zvyklostí a novodobých postojů.

S poklesem porodnosti se V České republice setkáváme již mnoho let a desetiletí. Zdeněk Matějček se k této problematice vyjadřuje následně: „ ... *ti, kdo pohrdli vlastními dětmi, pohrdli jedinečnou příležitostí dát život, stvořit život a podílet se na formování života někoho, kdo nese dál znamení jejich osobnosti, té biologické i té psychické...*“ (Matějček, 2004, s. 171)

Sociálně – ekonomická funkce

Rodina je chápána jako sociální a ekonomický subjekt, který je schopen zajistit materiální existenci jednotlivých členů. Ekonomická funkce může mít význam v několika směrech. V širším smyslu je spotřebitelskou jednotkou ve státní hospodářské sféře. V užším smyslu pak dbá na zajištění a realizaci potřeb vlastních členů.

Problémem této funkce je ekonomický tlak. Zabezpečit finančně svou rodinu je pro mnohé náročným úkolem a podpora ze strany státu je mnohdy nedostačující. Vzniká sociální diference a rozdíly mezi jednotlivými ekonomickými vrstvami se neustále prohlubují. (Tuček a kol., 1998)

Výchovná funkce

Výchova je jedním z hlavních cílů a úkolů rodiny. Nabízí specifický prostor pro předávání kultury, norem, hodnot, chování a poznatků. Většinu vzorců, které při výchově svých dětí používáme, přebíráme ze své vlastní rodiny. Na roli rodiče a vychovatele je však dobré se připravit. Být vyzrálou osobností s určitými kompetencemi a schopnostmi.

Uplatňováním těchto schopností a dovedností, vznikají nenapodobitelné a naprosto jedinečné styly výchovy. Podrobněji se jimi však budeme zabývat v další kapitole. (Procházka, 2012)

Socializační funkce

Tato funkce umožňuje dětem seznámit se se světem kolem nich. Připravuje je na to, že rodina není jediným prostředím, ve kterém se budou během života pohybovat. Seznamuje je s prostředím, ve kterém bydlí, s lidmi kteří je obklopují. Úkolem rodiny je naučit dítě orientovat se v sociálním prostředí i vztazích. Důležitou roli při socializaci hrají ekonomické podmínky dané rodiny a také kvalita materiálního a kulturního prostředí, ve kterém se pohybují. (Procházka, 2012)

Emocionální funkce

Rodina má vytvářet pocit bezpečí, jistoty, zahrnovat jedince láskou a projevovat vůči němu city. Žádné jiné prostředí nemá již tak silný potenciál k naplnění emocionální funkce jako právě rodina. Pro zdravý emocionální rozvoj jsou dobré vztahy mezi jednotlivými členy rodiny důležitým předpokladem.

Nedostatek citů a lásky může vést k deprivaci. Takto ohrožený jedinec má problémy nejen ve vlastním životě, ale následně i s navazováním vztahů a zakládáním vlastní rodiny. (Procházka, 2012)

Ochranná a domestikační funkce

Péče o členy, a zároveň jejich ochrana, by měla být postavena na spoluúčasti všech. Domestikační funkce je pak chápána ve smyslu vymezení konkrétního prostoru a zázemí, které je pro rodinu určeno. (Procházka, 2012)

Rekreační a regenerační funkce

Těžiště této funkce spočívá v trávení volného času. Rodina jej může trávit společně či odděleně a může se věnovat různým činnostem. Velký výchovný význam má podle psychologů společné trávení volného času. Vede k jeho aktivnímu trávení, předávání životního stylu a předcházení rizikovému chování. Vliv na trávení volného času má nejen rodina samotná, ale i její ekonomická situace, geografické podmínky či kultura. (Procházka, 2012)

2.3 Styly výchovy

V rodině se chováme jinak než v jakémkoliv jiném prostředí. Můžeme být otevřenější, upřímnější, přirozenější. Rodiče svou roli vychovatele zpravidla nepředstírají. Oni svou roli žijí a vkládají do ní celou svoji osobnost a zkušenosti.

Rodiče nejsou profesionálové s pedagogickým vzděláním, kteří vychovávají podle osvědčených metod. Jsou „životními učiteli“, kteří vychovávají na základě soužití, společné činnosti, sdílení životních hodnot a životního stylu, nápodoby a osobního příkladu. (Matějček, 1994)

Každý z rodičů si svůj styl výchovy volí sám a v každé rodině je výchovný styl jiný. V této podkapitole se podíváme na dělení výchovných stylů, se kterými se můžeme setkat v knize Sociální pedagogika (Procházka, 2012). Velkou propojenost mají výchovné styly s výchovnou funkcí, kterou jsme se více zabývali v minulé podkapitole.

1. Autoritářská výchova

Tento výchovný styl je založený na uplatňování síly, moci a vlivu dospělé osoby. Je typická častým používáním trestů a rozkazů, malým porozuměním, nerespektováním přání a potřeb dítěte. Komunikace bývá často strohá a chladná. Výchova se dostává do manipulativní roviny a dítě se stává podřízeným článkem v rodině.

Následkem této výchovy může být celá řada problémů. Od velké závislosti na vychovateli a neschopnosti samostatného fungování, přes agresi, až po úniky z rodinného prostředí. (Procházka, 2012)

2. Liberální výchova

Vedení rodičů v liberálním stylu je charakterizován velmi slabým nebo i žádným vedením. Na dítě nejsou kladeny žádné nároky a je vnímáno jako samostatná osobnost, která je schopná samostatného rozhodování, jež by se nemělo omezovat.

Ač se na první pohled může zdát, že tento styl vede k rozvíjení kreativity a respektování svobody dítěte, je ve své čisté formě zcela nevhodným. Vyvolávají u dítěte konflikt

v dodržování pravidel. Nechápu, proč se ve škole či v práci musí dodržovat pravidla, nejsou schopni se s pravidly a danými normami srovnat. (Procházka, 2012)

3. Demokratická výchova

Posledním stylem výchovy, je výchova demokratická. Ta se vyznačuje porozuměním pro individuální potřeby, dobrým vzorem ze strany vychovatelů, podporováním diskuze a zamítáním trestů. Veškeré snahy o výchovu by měly být v harmonii. Osobní svoboda by měla zasahovat jen po stanovená pravidla, požadavky by měly být v rovnováze s volností.

Základem tohoto stylu je přirozená autorita. Respekt ze strany dítěte, který nemá nic společného se strachem, ale s laskavým příkladem. (Procházka, 2012)

Při porovnání těchto tří stylů si můžeme všimnout, že výrazným prvkem výchovy, je osobnost vychovatele a jeho autorita. Autorita ovlivňuje jak styl výchovy, tak prostředí které díky němu v rodině nastává. Zda bude prostředí příjemné nebo plné strachu, zda bude vyžadována kázeň či sebevýchova.

Dále však výchovný styl ovlivňuje celá řada faktorů. Způsob života, hodnotová orientace, chování rodičů i dětí mezi sebou, prostředí, ze kterého rodiče pocházejí, komunikace jednotlivých členů rodiny a další. (Procházka, 2012)

Výchovné styly však nemusí být jasně vyhraněny. Je také doporučováno, aby se z každého výchovného stylu uplatňovalo něco, a děti také zakusily nejen výchovu autoritářskou či benevolentní. Při přechodu do jiného sociálního prostředí pak budou lépe připraveny na nejrůznější situace a různé styly jednání. Lépe se pak dokážou vyrovnat s náhlou změnou přístupu. Aby se dokázalo jak podřídit, tak i vést.

„Psychologické výzkumy ukázaly, že nejcennějšími vlastnostmi dobrých vychovatelů jsou: přirozená láska k dětem, trpělivost, porozumění, přiměřené požadavky, důslednost, optimismus a sebedůvěra.“ (Čačka, 1996, s. 106)

2.4 Funkčnost rodiny

Z hlediska funkčnosti, dělí rodinu Jiří Dunovský (Dunovský, 1986) do čtyř skupin. A to na funkční, problémovou, dysfunkční a afunkční. Tyto čtyři typy stanovuje na základě posouzení určitých kritérií, která podle něj přispívají k fungování, či naopak k rozpadu vztahů

v rodinách. Tato kritéria jsou: složení a stabilita rodiny, osobnost rodičů a sourozenců, osobnost dítěte, zájem o dítě, péče o všechny členy a v neposlední řadě také sociálně – ekonomická situace, která vychází z rodinného stavu, zaměstnání rodičů a bydlení. (Procházka, 2012)

Pokud se podíváme na čtyři typy rodiny, které Dunovský (1986) stanovil, vidíme, že se můžeme v naší společnosti běžně setkat s každým z nich.

Bezproblémová a fungující rodina, je definována jako rodina, která je schopná zajistit podmínky pro optimální vývoj dítěte a i když se počítá s problémy, které mohou nastat, je rodina schopná je samostatně zvládnout a pokračovat v dobrém fungování dále.

Problémová rodina, pak vykazuje jisté problémy, které není schopná vyřešit sama a potřebuje jednorázovou či krátkodobou pomoc z jiných zdrojů. Vyskytující se problémy jsou takové, které ovlivňují vývoj dítěte nebo ohrožují fungování rodinného systému.

Přesto však ještě nedosahují takového rozsahu jako u **rodiny disfunkční**. Tento typ rodiny řeší dlouhodobé a vážné poruchy některých nebo i všech svých funkcí. Celek rodiny a především děti jsou vážně ohroženy a musí zasahovat pomoc a péče zvenčí. Ne vždy je však schopná dané problémy vyřešit či zkorigovat do přijatelné podoby.

U **afunkční rodiny**, se setkáváme s poškozením rodinných vztahů takového rázu, že náprava či znovuobnovení již není možné. Veškeré funkce, které má rodina splňovat nejsou naplňovány a řešením pro zajištění bezpečí a péče pro děti z afunkčních rodin je jen náhradní rodinná péče. (Dunovský, 1986)

2.5 Sourozenecké konstalace

Důležitý vliv na formování osobnosti a také na jisté osobnostní předurčení, má podle Lemana sourozenecká konstalace. Proto se v této podkapitole právě na sourozeneckou konstalaci více zaměříme.

Sourozenecké konstalace, jsou určením postavení sourozenců v rodině. Konstalace je určena pořadím, ve kterém se jednotliví sourozenci narodí. Toto pořadí pak zásadním způsobem ovlivňuje život jedince. Pořadí narození však neurčuje všechny vlastnosti s naprostou jistotou. Nedá se podle něj ani předem stanovit, jak se bude jedinec chovat a přesně jednat. (Leman, 2000). Můžeme však na základě sourozeneckých konstalací pozorovat jisté společné znaky, které se mohou objevovat u stejně narozených dětí (např. nejstarších).

Leman (2000) tvrdí, že pokud se člověk narodí jako prvorozený, nejmladší či jedináček, vypovídá mnoho o jeho osobnosti i chování ke druhým lidem. Pořadí narození totiž silně ovlivňuje, zda z něj vyrůstá vůdce, či se stává v rodině opečovávaným mazlíčkem.

O velkém vlivu sourozenců vypovídá také to, že s nimi tráví ze všech členů rodiny, nejvíce času. Svým způsobem jsou nuceni k tomu, aby s nimi sdíleli vyhraněný prostor, velké množství času a v neposlední řadě mnohdy také společné zájmy. Mnohem více než s jinými lidmi, přicházíme se sourozenci do velmi intimního a osobního vztahu. Známe do detailů jejich minulost a sdílíme největší množství zážitků. (Vančurová, Fragnerová, 1966)

Sourozeneckými konstalacemi se zabývala řada osobností jako například Adler, Leman, Toman. My se více podíváme na dělení podle Kevina Lemana (2000). Ten dělí sourozence do tří základních typů. Prvorození (sem zařazuje Leman i jedináčky), druhorození a benjamínci, tedy nejmladší.

Jak ovšem ovlivňuje toto pořadí naši osobnost či chování?

Prvorození – jedináčci

Jedináčci mají mnoho rysů jako prvorození. Rodiče se jim mohou bezmezně věnovat, podporovat jejich zájmy, přání a nápady. Tráví tak mnoho času s dospělými a mnohem snáze navazují vztahy s výrazně staršími nebo naopak mladšími lidmi. Často bývají mnohem kritičtější ke svému okolí i k sobě. Mnohdy to tedy dotáhnou k vyšším cílům než lidé, kteří mají sourozence, kvůli jejich houževnatosti a odhodlanosti. (Leman, 2000)

Prvorození - nejstarší

Své postavení v rodině, kdy si užíval výhod jedináčka, ztratí nejstarší v momentě, kdy se mu narodí mladší ze sourozenců. Ačkoliv byl do té chvíle středem pozornosti, musí nyní ustoupit do pozadí. Objevují se proto u něj vlastnosti jako obětavost, tolerance, vstřícnost. Naopak se však stále snaží prosadit svou náhle ztracenou pozici, a proto můžeme u těchto lidí pozorovat také perfekcionismus, zaměřenost na cíl, organizační talent a spolehlivost. (Leman, 2000)

Druhorození – prostřední

U dětí které jsou narozené jako druhé v pořadí, můžeme pozorovat menší zaměřenost na plnění zadaných úkolů. Nesnaží se stejně jako nejstarší tolik zavděčit dospělým. Jsou více pohodové, veselé, ale také sebevědomé. Netrápí se tolik starostmi a není na ně kladena taková zodpovědnost jako na nejstarší. (Leman, 2000)

Benjamínci – nejmladší

Podle Lemana (2000) jsou nejmladší děti srdečné, bezstarostné. Dokážou manipulovat s lidmi a často těží ze své pozice miláček rodiny. Přesto se však mohou často nacházet v situacích, kdy mají pocit, že starší sourozenci již všechno dokázali a oni je musí složitě překonávat, aby si udrželi pozici.

Tento krátký přehled, nám může pomoci uvědomit si, že pozice sourozenců má vliv jak na formování jejich osobnosti, tak následně i volbu povolání, která z osobnosti vychází.

K tématu sourozeneckých konstalací jistě patří také posouzení pohlaví v rámci sourozeneckých vztahů a přístupů rodičů k výchově. Tímto tématem se více zabýval Adler. Ten tvrdí, že výchova probíhá u chlapců a dívek naprosto rozdílným způsobem. I když se u chlapců předpokládá, že dosáhnou vysokého ocenění a postavení, u dívek je tento předpoklad odsunován do pozadí a na kariérní dosažení, či životní úspěchy se až tak velký důraz neklade. (Adler, 1999)

Podle Lemana (2000) nás sourozenecké vztahy připraví na život více, než by se mohlo na první pohled zdát. Nejen, že získáváme důvěrný vztah s někým, komu můžeme věřit, s kým si můžeme povídat a hodnotit, ale také si můžeme nanečisto spoustu věcí vyzkoušet. Velkou výhodou je také relativní bezpečnost prostředí, ve které tyto „pokusy“ můžeme provádět. Díky sourozencům, si tak můžeme nacvičit chování v sociálních vztazích, které později využijeme při řešení konfliktů, usmiřování či ustupování ve vztahu ke kamarádům, nadřízeným i partnerovi.

Klimeš (2000) ve svém Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou uvádí pozitivní a negativní vlivy sourozeneckého soužití. Za pozitivní vlivy sourozeneckého soužití považuje:

- Citovou oporu a to včetně tělesného kontaktu.
- Zdroj nových podnětů ze strany sourozenců.
- Příležitosti naučit se vzájemné kooperaci.
- Pomoc a udílení rad při řešení problémů.
- Být si vzorem pro nápodobu.
- Ulehčení zátěže rodičům.
- Příležitost pro přirozené a zdravé soutěžení.
- Možnost vzniku sourozenecké koalice, jako opozice rodičovské autority.

Mezi negativní vlivy pak Klimeš zařazuje:

- Sourozeneckou rivalitu.
- Ubíjení sebevědomí a menší podpora talentu u mladších sourozenců ve srovnání se staršími.
- Preferování jednoho dítěte na úkor druhého. (Klimeš, 2000)

Nelze však sourozenecké konstalace považovat za naprosto předurčující. Každá rodina, díky svému vlastnímu stylu výchovy, může děti ovlivnit i přes pořadí jejich narození. Osobnost dětí v sourozenecké konstalaci, ovlivňuje také množství dalších faktorů, které se na tvorbě osobnosti podílejí. Těmito faktory jsou podle Lemana (2007) pohlaví, věk, velké sourozenecké skupiny, dvojčata a tělesné odlišnosti.

2.6 Vliv rodiny na trávení volného času

Rodina je prvotním prostředím, které má vytvářet podmínky pro trávení volného času svých dětí. Ovlivňuje způsob výběru i samotné zapojení do nejrůznějších aktivit. Jak realizace volného času v rodinách probíhá, však stále častěji závisí na sociálním a ekonomickém postavení rodiny. To ovlivňuje životní styl i výběr možností. *„Žádoucím, dosud zdaleka nedosaženým cílem je poučený, aktivní zájem každé rodiny o to, aby její děti mohly svůj volný čas prožívat bohatě a smysluplně, na základě svého dobrovolného rozhodnutí a současně za citlivého vedení ze strany rodičů, případně dalších příslušníků rodiny.“* (Hofbauer, 2004, s. 61)

I přes mnohé nesnáze však rodiny volný čas svých dětí ovlivňují a mnohdy inspirují k jeho smysluplnému využití. Působení rodiny na volnočasové aktivity se uskutečňuje podle Hofbauera (2004) ve třech rovinách.

- 1) **Nápodobou a reprodukcí** – Přejímání pozitivních vzorců chování rodičů, účastnění se společných aktivit. Pozor si však musíme dávat na nežádoucí chování, které může být taktéž napodobováno. Tímto nežádoucím chováním se rozumí především pasivní trávení volného času, nevyužití potenciálu, konzumní způsob života a protispolečenské aktivity.
- 2) **Uskutečňování individuálních i společných pravidelných zájmových činností** – Děti a rodiče v tomto případě tráví volný čas společně a aktivita dítěte je pouze navázání na zájmové aktivity rodičů.
- 3) **Citlivé sledování a cílevědomé reagování na potřeby, zájmy a nadání dítěte** – V této oblasti sledujeme podporu rodiny, její vedení a vliv. U dětí, které ještě nejsou schopny samostatného usuzování, mají rodiče sledovat a navigovat na správný směr volnočasových aktivit, které jsou pro dané dítě nejvhodnější. Musí si tedy všimnout jejich vlastností, talentu, zájmů i přání a propojit je s reálnými možnostmi rodiny. (Hofbauer, 2004)

Výchova v rodinách by tedy měla směřovat k tomu, že děti budou chápat volný čas jako hodnotu a budou se ho snažit smysluplně využívat. Dokážou ho naplánovat a vybírat si vhodné činnosti. Celý tento proces by měl být „součástí všeobecného vzdělávání, orientovaného na rozvoj osobnosti.“ (Průcha, 2007, s. 287)

2.7 Pohled na současnou rodinu

Když budeme sledovat rodinu z pohledu sociální pedagogiky, předkládá B. Kraus následující charakteristiku dnešní rodiny.

Velkou proměnou v rodinném prostředí prochází tradiční rozdělení rolí. Otcové jakoby ustoupili ze své autoritativní funkce a stále častěji se do role „hlavy rodiny“ dostává žena. Mezi rodiči se však mnohem častěji než v dřívějších dobách setkáváme s partnerským a rovnocenným vztahem. Dělna práce na typicky mužské a ženské, je postupně smazávána.

Při pohledu na rodinu se dá konstatovat, že se stále zmenšuje. Začíná se vytrácet vícegenerační bydlení a naproti tomu přibývá jednočlenných domácností a osamělých žen s dětmi. (Kraus, 2008)

Problémem, který působí na stabilitu a pospolitost rodin je podle Krause jejich přetížení. Nadměrné zatížení rodičů nejrůznějšími pracovními i osobními aktivitami, přímo ovlivňuje život všech členů rodiny. Kvůli každodenním povinnostem rodiče nemají sílu na výchovu svých dětí a ty se pak uzavírají k alternativnímu způsobu trávení volného času. Žijí novým životem v prostředí internetu a virtuální reality prostřednictvím sociálních sítí. (Kraus 2008)

Určité posuny a změny v rodinách jsou zřetelné. Vyčet některých těchto charakteristik uvádí Stašová. (Kraus, Poláčková, 2001) Podle ní:

- Sociální instituce, jako jsou školky, školy a jiné, přebírají velké množství funkcí rodiny.
- Z rodin se vytrácí rituály, které jsou potřebné pro udržení rodinné soudržnosti (svatby, oslavy, společné stolování...).
- Stabilita rodiny se stále snižuje a stoupá rozvodovost.
- Mění se struktura rodiny a vytrácí se vícegenerační soužití.
- Zvyšují se pracovní nároky na rodiče, čímž zůstává méně času na děti.

Mnoho autorů, po vyhodnocení současné rodiny, pohlíží na daný stav jako na „krizi rodiny“. Spatřují mnoho problémů, které se funkčnosti a stability rodinného života týkají. Mění se žebříčky hodnot a rodina ztrácí v životě člověka prvotní význam.

Zdůvodňováno je to vysokou rozvodovostí, zvyšujícím se počtem dětí narozených mimo manželství, nárůstem počtu neúplných rodin. V těsné návaznosti pak dodávají, že se statisticky zvyšuje počet týraných a zneužívaných dětí, přibývá domácího násilí, děti jsou zanedbávány, což vede ke kriminalitě, agresi a společensky nežádoucímu chování z jejich strany. Velký důraz přikládají také ne příliš uspokojující ekonomické situaci v mladých rodinách, s čímž souvisí také nedostatek vhodných prostor pro bydlení a narůstající nezaměstnanost. (Procházka, 2012)

Opačný pohled však na celou situaci můžeme najít u Matějčka. Ten na otázku, zda je současná rodina opravdu v krizi, odpovídá, že tradiční a základní principy a normy jsou zachovávány i v dnešních rodinách a setkáváme se s tím, že tyto principy jsou předávány také dětem. Poukazuje na to, že rodina je v krizi snad již od svého založení a každá generace jen problémy řeší jiným způsobem. Přesto je však podle něj rodina stále nejstabilnějším, konzervativním, společenským útvarům, který byl, je a bude. (Toman, 2010)

3 Hodnotová orientace v rodinách

S hodnocením a hodnotami se setkáváme od dětství. Proces hodnocení je však celoživotní otázkou a i ve stáří se naše postoje a hodnotové přesvědčení může měnit a přetvářet. Podle sociálně psychologického pojetí je hodnota chápána jako určité subjektivní ocenění, které jedinec přisuzuje nejen věcem, ale i jevům, či ostatním lidem. Hodnoty mohou být trvalé, ale i proměnlivé a krátkodobé. (Průcha, 1998)

„Hodnocení každého jedince je ovlivněno zvyklostmi a mravy dané společností a subkultury, v níž žije. Hodnotová orientace se vytváří v průběhu jeho života jak z vrozených dispozic, tak i vlivem různých vnějších činitelů, kterých je v okolí jedince nespočetně.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 125)

Hodnoty se tedy vytváří jak v závislosti na společnosti a kultuře, tak i na nejužší a základní společenské jednotce, kterou je rodina. *„Rodina jako základní mikroprostředí zprostředkovává dítěti v průběhu sociálního učení hodnotové vzory a vzorce chování. Tato schémata a vzorce chování usnadňují dítěti sociální interakci a navazování pozitivních sociálních vztahů.“* (Kohoutek, 1998, s. 109) Hodnoty jsou dětem předávány díky výchově a často se dědí z generace na generaci. Najít vhodný způsob pro předávání hodnot, o kterých si myslíme, že jsou ty nejdůležitější, není vždy snadné. Přesto však, pokud si uvědomíme, alespoň základní principy předávání hodnot, může nám to velmi pomoci. (Melgosa, Posse, 2003)

- ***Hodnoty se nevstřebávají násilnou formou.***
- ***Hodnoty jsou částečně osobní a subjektivní.***
- ***Hodnoty jsou částečně určeny potřebami.***
- ***Hodnoty a chování jsou provázány.***
- ***Výchova k hodnotám je obtížná a vyžaduje dlouhodobý závazek.*** (Melgosa, Posse, 2003, s. 172)

Z pedagogicko – výchovného hlediska, jsou hodnoty spojovány především s mravní výchovou. Podle Krause se jedná především o předávání následujících hodnot:

- *„hodnoty pravdy, dobra, krásy a užitku představující tradiční anticko - křesťanský zdroj kulturnosti a mají svůj význam i dnes jak v rovině morální, tak v rovině estetické;*
- *hodnoty směřující k humanizaci člověka, jeho vztahu k životu, přírodě a volnému času;*
- *hodnoty přírodní, které se dnes stávají součástí environmentální výchovy;*
- *hodnoty poznání, sebepoznání, vzdělávání, osvojování si vědeckých poznatků.“*
(Kraus, 2006, s. 17)

Klapilová (1996) tvrdí, že rodina není jen složkou k předávání hodnot z generace na generaci, ale ona sama je jednou z nejvýznamnějších hodnot celé společnosti.

Rodina nám předává hodnoty, které jsou pro ni samotnou důležité. Na základě těchto předávaných hodnot si utváříme hodnotové systémy. Ty, jak uvádí Průcha (1998), jsou jakýmsi seznamem sdílených hodnot, uspořádaných v určitém čase. Hodnoty a hodnotové systémy, přímo souvisí také s tím, co je pro nás v daném čase důležité, jaké máme zájmy, přání a cíle. Mnoho hodnot si také přinášíme do rodiny z vnějšího prostředí. Mezi nejvíce ovlivnitelné prostředí můžeme zařadit školu či masmédiá. (Průcha, 1998)

Velkou roli v sestavování hodnotových žebříčků mají determinanty jako je věk, rodinný stav, vzdělání či kulturní prostředí a politické podmínky. Pokud se zaměříme na mladší generaci, výzkumy ve svém závěru uvádějí, že generace současných adolescentů, je často orientována na vlastní prospěch a individuální zájmy. Přesto je však stále hlavním cílem mládeže založení fungujících rodin. (Krejčí, Čadová 2006)

Žebříček hodnot celé české společnosti, můžeme najít například ve výzkumu prováděném v roce 2004. Centrum pro výzkum veřejného mínění SOU AV ČR, zkoumalo otázky týkající se priorit a hodnotové orientace. Na prvních místech se umístili životní oblasti jako rodina, přátelé, práce, volný čas a veřejná činnost. Z konkrétních hodnot pak pravda, svoboda jedince a lidskost. (Červenka, 2005)

Uspořádání hodnot, může mít vliv i na motivaci člověka. Slouží k rozhodování a následnému jednání. Jednání, je totiž v souladu s naší hodnotovou orientací. Z toho vyplývá, že to, jaké hodnoty rodina preferuje, ovlivňuje životní styl dětí, které v dané rodině vyrůstají, jejich celkovou životní úroveň i budoucnost. (Bakošová, 2008)

„Když hovoříme o hodnotách, máme na mysli, nejen to, co je k životu nutné, potřebné a užitečné, ale i to, čeho si vážíme, co obdivujeme, co cítíme, i to, co milujeme, co je nám drahé, milé, co je blízké našemu srdci. A v tom se – jak vidíme – lišíme.“
(Kučerová, 1996, s. 45)

Největší vliv na utváření hodnotového žebříčku a přehodnocování priorit má společnost a sociální skupiny v období dospívání. Období zrání a utváření osobnosti, je pro zakotvení hodnot nejvhodnějším. Vliv na přetváření hodnotového žebříčku mají dvě složky. Intencionální působení a funkcionální působení. Intencionálním působením rozumíme vědomé a zacílené předávání určitých hodnot konkrétnímu jedinci. Probíhá převážně v institucích jako jsou škola, volnočasové aktivity a rodina. V ideálním případě, by měla být spolupráce jednotlivých subjektů provázána a v otázce předávání hodnot, by nemělo docházet k rozporu. Druhou složkou působení, je složka funkcionální. Ta obsahuje každodenní, nezáměrné jednání a chování, které je na děti a mládež přenášeno nevědomě. Děti přijímají hodnoty na základě pozorování a právě tato složka má v hodnotové orientaci největší vliv. (Sak, 2000)

Z výše uvedeného se dá předpokládat, že hodnotová orientace má vliv také na výběr profese. Zda se zapojíme do humanitární pomoci, nebo z nás budou vrcholoví manažeři, jistě ovlivňuje sestavení našeho hodnotového žebříčku. V povolání pedagoga volného času, se můžeme setkat se dvěma typy jeho práce. Tyto typy se dají odvodit z možností působení pedagoga volného času, jejichž přehled byl předložen v první kapitole. (1.2 Možnosti působení pedagoga volného času)

Prvním typem je pedagog volného času – dobrovolník. Ten se zapojuje do veškerých volnočasových aktivit pouze z vlastního potěšení, možná za účelem naplnění vlastních potřeb, ale bez nároku na finanční odměnu.

Druhým typem pedagoga volného času, je pedagog – profesionál.¹ Ten má volnočasové aktivity jako své zaměstnání a zdroj příjmů.

V dalších kapitolách se proto více zaměříme na to, co vede člověka k dobrovolnictví a také na profesní orientaci.

---

¹ Chápeme, ve smyslu pedagog volného času, který je v této pozici zaměstnán.

4 Dobrovolnictví

„Prosociální chování se vyznačuje skutky a činy, vykonanými ve prospěch druhého bez očekávání odměny (materiální či finanční) nebo sociálního souhlasu. Tyto akty chování mají charakter poskytnutí nezištné pomoci, kdy není očekávána odměna či opětování pomoci v budoucnosti.“ (Slaměník, 1997, s 339)

Tato definice prosociálního chování, vyjadřuje také to, co v sobě obsahuje dobrovolnictví. Dobrovolník, je tedy člověk, který poskytuje svůj čas, energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí a přitom neočekává žádnou finanční odměnu. (Sozanská, Tošner, 2006)

I když se na dobrovolnictví můžeme dívat z mnoha pohledů (formou dobrovolnictví je i spontánní pomoc kamarádovi v našem blízkém okolí), zaměříme se především na dobrovolnictví, které se vztahuje k práci či pomoci v nějaké organizaci či spolku.

Vykonávat dobrovolnickou činnost může způsobilý a zralý člověk, který je ochoten věnovat své nasazení a čas. Podmínkou, kterou musí dobrovolník splňovat, je pak ochota pracovat bez nároku na finanční odměnu. Vlastnosti, které by však měl dobrovolník mít, přesně definované nenajdeme. U Šormovské (2006) však můžeme najít jisté doporučené vlastnosti a kompetence, které se dobrovolníkům mohou v jejich práci hodit.

- *Otevřenost.*
- *Flexibilita.*
- *Schopnost spolupracovat.*
- *Vnímavost.*
- *Odpovědnost.*
- *Tolerance.*
- *Nezištnost.* (Šormová, 2006, s. 12)

Aby byl člověk v organizaci užitečným a nebyl spíše „přítěží“, musí disponovat jistými dovednostmi. V dobrovolnictví se můžeme setkat s několika oblastmi, do kterých je možno, se jako dobrovolník zapojit a přiložit pomocnou ruku. Tyto oblasti můžeme najít na webu dobrovolnik.cz. Každá z oblastí vyžaduje specifické dovednosti a také rozdílný přístup ze strany dobrovolníka. Práce musí člověka naplňovat a bavit. Proto ochotnému člověku, který by rád pomohl, nemusí vyhovovat každá z těchto oblastí, ale i v dobrovolnictví je potřeba vybírat to nejvhodnější pro nás.

- *Dobrovolnictví ve zdravotnictví.*
- *Dobrovolnictví v sociálních službách.*
- *Dobrovolnictví v kultuře.*
- *Dobrovolnictví ve sportu.*
- *Dobrovolnictví s dětmi a mládeží.*
- *Dobrovolnictví v ekologii.*
- *Mezinárodní dobrovolnictví a rozvojová spolupráce.*
- *Dobrovolnictví při mimořádných událostech.*
- *Dobrovolnictví firem.*
- *Komunitní dobrovolnictví.*
- *Dobrovolnictví v církvích a náboženských společnostech.*

(Oblasti dobrovolnictví, [online])

K rozhodnutí stát se dobrovolníkem, nás mohou dovést podle článku Výchova k dobrovolnictví – zbytečnost nebo nutnost?, tři druhy motivace. Idealistická, ta je založena na transcendentně zakotveném přesvědčení, že pomáhat (v nejširším slova smyslu) je prostě správné. Druhou motivací je reciproční, která funguje na principu vzájemnosti (dnes pomůžu já, později pomůžou oni mně). A poslední třetí druh motivace, je seberealizační, která je nejvíce rozšířena u mladých lidí a vychází z přesvědčení, že pomáhat mě zkrátka baví, protože tím já sám získávám. (Šimková, 2014)

4.1 Požadavky na dobrovolníka

Než se člověk stane dobrovolníkem, nebo se k dobrovolnické práci v rámci nějaké organizace či spolku zapojí, musí si odpovědět na několik otázek, které jsou pro něj samotného i organizaci velmi důležité.

- Proč jsem se rozhodl, stát se dobrovolníkem? Jaká je motivace mého chování? Co mě k danému rozhodnutí přivedlo? Není to jen počáteční nadšení, které nemá představu o praktické stránce dobrovolnictví? (Co si rozmyslet předem, [online])
- Kolik mám času, který chci práci věnovat? Jaké jsou mé časové možnosti? Chci pomáhat jednorázově, (např. jen při jedné konkrétní akci) nebo mám zájem stát se pravidelným – dlouhodobým dobrovolníkem (vedení kroužků, doučování)? Na webových stránkách www.dobrovolnik.cz se doporučuje v této sadě otázek řídit se pravidlem: „*Neslibujte, co nemůžete dodržet.*“ (Co si rozmyslet předem, [online])
- Jaké oblasti bych se chtěl věnovat? Komu chci pomáhat (děti, mládež, dospělí, humanitární pomoc, zdravotnická pomoc...)? Na základě výběru toho, jaká je cílová skupina, které bych rád pomohl, musím také zvolit organizaci, která se této skupině věnuje. Přehled oblastí, ve kterých je možné stát se dobrovolníkem, byl v této práci již uveden dříve. (Co si rozmyslet předem, [online])
- Musím mít pro svou dobrovolnickou činnost nějaké vzdělání či speciální školení? Kde se k takovému školení dostanu? Na stránkách www.dobrovolnik.cz uvádějí, že ve většině případů nás již při prvním kontaktu s organizací upozorní na potřebnou kvalifikaci a případně nabídnou možnosti dodělán si nezbytných seminářů či školení. (Co si rozmyslet předem, [online])

4.2 Výchova k dobrovolnictví

Na základě otázek z předchozí podkapitoly, se dostáváme k tématu výchova k dobrovolnictví. Odpovědi na otázky ohledně dobrovolnictví, totiž nemůžeme získat bez předchozí přípravy a dlouhodobějšího promýšlení.

Výchovou k dobrovolnictví se zabýval projekt Klíče pro život (NIDM) - Rozvoj klíčových kompetencí v zájmovém a neformálním vzdělávání. Tento projekt, realizovaný Národním institutem dětí a mládeže ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, je zaměřen na posílení a rozvoj celoživotního vzdělávání pro lidi, kteří pracují s dětmi a mládeží v rámci středisek volného času, školních družin, školních klubů a neziskových organizací.

Výchova k dobrovolnictví je pak jedním z průřezových témat tohoto projektu. Cílem Výchovy k dobrovolnictví, je posílit občanskou odpovědnost a solidaritu u dětí a mladých lidí v rámci své komunity či regionu, v návaznosti na jejich osobní a profesní cíle, s ohledem na věková a osobnostní specifika. (Klíče pro život, [online])

Podle Tošnera (Krejsa, 2012) je dobrovolnictví fenomén, na který má velký vliv vývoj společnosti. Dobrovolnictví podle něj vypovídá jak o vyzrálosti lidské osobnosti, tak o kvalitě mezilidských vztahů. Napomáhá zkvalitňovat komunikaci a kultivovat pracovní i osobní vztahy. V oblasti vzdělávání a školství je však o dobrovolnictví obecně malá informovanost a povědomost.

O výchově k dobrovolnictví se však dá mluvit i prostřednictvím pořádání dobrovolnických akcí, díky kterým se děti, mládež i celá společnost nenásilnou a pochopitelnou formou seznamuje s dobrovolnickou činností. Díky takovým akcím, se můžeme setkat s možností zapojení se do aktivit nejrůznějšího zaměření.

Mezi aktuální dobrovolnické akce pořádané v letošním roce v České republice můžeme zařadit například akci s názvem „Uklid’me Česko“ Tento projekt vychází z mezinárodního modelu „Let’s Do It!“ a probíhá ve více než sto zemích. Iniciativa Let’s Do It!, je momentálně nejrychleji se rozšiřujícím občanským hnutím, které je zaměřeno na odstranění

nelegálního odpadu a čištění lesů, silnic a měst. Celá akce je pak postavena na velkém množství dobrovolníků, kteří jsou ochotni se do projektu zapojit. (Uklid'me Česko, [online])

4.3 Vliv rodiny na dobrovolnictví

Motivovat člověka k tomu, aby se stal dobrovolníkem, může mnoho podnětů. Nové zážitky, řešení problémů, nový pohled na svět, získání zkušeností, řešení nezaměstnanosti, zapojení do společenského dění, naplnění volného času. Zajímavý se však ukazuje výzkum, který byl proveden v roce 2000. Výsledky jasně ukazují, že motivací pro dobrovolníky často není ani náboženská motivace, ani nadbytek volného času. Výzkum však dokládá, že: „ ... jako nejlepší dobrovolníci se jeví humanisticky orientovaní jedinci, sociálně integrovaní a angažovaní v mnoha dalších aktivitách.“ (Druhy dobrovolnictví, [online])

Pro socializaci má rodina stěžejní význam. Music a Wilson (2008) uvádějí, že děti, které vyrůstají v rodinách, kde se o dobrovolnictví hovoří, jsou mnohem více připravené a také motivované stát se později dobrovolníky. Za důležité tyto autoři považují také to, že dobrovolnictví je často „dědičným“ fenoménem a děti se často k dobrovolnické činnosti dostávají skrze své rodiče.

V mnoha dobrovolnických činnostech, které jsou pod hlavičkou nejrůznějších organizací, se však můžeme setkat s určitým překrýváním dobrovolnictví s profesionální prací. Tento jev zkoumali například Cowlshaw, Evans a McLennan, kteří prováděli výzkum u dobrovolných hasičů na venkově v Austrálii. V závěru jejich výzkumu uvádí, že tato dobrovolnická činnost je tak náročná časově, odpovědnostně i znalostně, že se mnohdy kryje s kompetencemi a náročností profesionálních hasičů. (Cowlshaw, Evans, McLennan, 2008)

Když se podíváme na roli pedagoga volného času, který se zapojuje do volnočasových aktivit jen jako dobrovolník, můžeme taktéž často narazit na velké nasazení, časovou náročnost a stresové situace. Mnohdy na sebe bere odpovědnost za děti a mládež a přitom nepočítá s žádnou finanční odměnou.

5 Profesní orientace

Aby se stal člověk pedagogem volného času- profesionálem, musí mnohdy absolvovat mnohem delší cestu než pedagog volného času dobrovolník. Za jeho práci stojí odpovídající studium, splnění zadaných kompetencí a na základě odvedené práce, se pak na rozdíl od dobrovolníka setká i s finančním ohodnocením. Nedá se říci, že by práce dobrovolníka byla od práce zaměstnaného pedagoga volného času náročnější nebo naopak snazší. Je jen jiná, ve způsobu vnímání okolí, i v přístupu samotných pedagogů, a to především v tom smyslu, jestli je práce pedagoga volného času něco, co ho „živí“ nebo něco, co dělá ve svém volném čase.

5.1 Profesní orientace a volba povolání

Průcha, Walterová a Mareš, definují v Pedagogickém slovníku (2003) profesní orientaci jako utváření a rozvíjení reálného profesního cíle a perspektivy mladého člověka, jeho vlastností a schopností významných pro proces volby povolání. Podle Zdeňka Friedmanna je profesní orientací dlouhodobý pedagogický proces, který je ovlivňován mnoha výchovnými činiteli.

Bezesporu největší podíl na rozhodování člověka při volbě povolání má škola ve spolupráci s rodinou. Ve škole koordinují celý proces výchovní poradci a v posledních letech se můžeme setkat také s aktivní pomocí školních psychologů. Významnou úlohu mají pedagogicko-psychologické poradny a také tzv. Informační a poradenská střediska, která se zřizují při úřadech práce.

Úkolem celé profesní orientace, je ulehčit a zefektivnit výběr a volbu profese. Tato volba má být vždy v souladu se schopnostmi, možnostmi a individuálními předpoklady žáků. (Friedmann, 2012)

Při rozhodovacím procesu stojí proti sobě dvě strany, které je potřeba důkladně prostudovat a zohlednit.

Na straně jedné, je to mladý člověk, u kterého pozorujeme několik složek:

- **Zdravotní stav** – alergie, nemoci, znevýhodnění, omezení...
- **Školní výsledky.**
- **Schopnosti** – motorické dovednosti, komunikace, rozhodování, cizí jazyky...
- **Zájmy** – o hudbu, techniku, přírodu...
- **Vlastnosti** – pečlivost, trpělivost, obětavost, vznětlivost... (Hlad'o, 2007)

Na druhé straně pak vystupuje profese či práce, se svými specifickými rysy. Důležité faktory při volbě povolání jsou především:

- **Druh činnosti.**
- **Pracovní prostředí.**
- **Pracovní kolektiv.**
- **Pracovní doba.**
- **Odměna za práci.**
- **Poptávka na trhu práce.**
- **Možnosti odborného růstu.**
- **Společenská prestiž povolání.**
- **Získání společenských kontaktů.**
- **Výhody pro osobní život.** (Hlad'o, 2007)

Správná podpora při volbě povolání a dostatečná profesní orientace, je podle Jiřího Strádala, který je autorem pracovního sešitu *Člověk a svět práce*, velmi důležitá. Volbu povolání popisuje následovně: „*Je to podobné jako na nádraží: Jakmile vstoupíte do určitého vlaku, můžete sice během jízdy přestoupit a rozhodnout se o své další trase, ale směr vaší jízdy už je dán. Čím více jej budete chtít změnit, tím více úsilí vás to bude stát.*“

(Hlad'o, 2007, s. 5)

5.2 Problémy při volbě povolání

Rozhodování o volbě povolání je jedním z nejdůležitějších kroků v životě člověka. (Hlad'o, 2012) Má významný vliv na budoucnost jedince. Pokud je umístění správné, člověk má velké předpoklady k tomu, aby byl vyrovnanou osobností, s pocitem hodnoty své práce. Není – li však ve svém profesním životě spokojen, dochází k disharmonii, nespokojenosti, nejistotě a neklidu. Negativní naladění se přenáší později i do rodinného a osobního života.

Základním problémem, který souvisí s volbou povolání, je doba, ve které se o svém povolání máme rozhodovat. První volba ve většině případů probíhá v období fyzického a psychického dospívání. Toto období je samo o sobě pro člověka velmi náročným. (Hlad'o, 2012)

Ve věku 14 – 15 let je podle odborníků téměř nemožné obsáhnout, pochopit a porovnat všechny determinanty volby povolání. Úroveň sebehodnocení a schopnost vyznat se v sobě samých, ještě není natolik rozvinutá. I děti samy, vnímají tuto volbu jako nelehký úkol.

Obzvláště náročný je ale u zdravotně a sociálně znevýhodněných žáků. U nich probíhá volba povolání ještě mnohem komplikovaněji než u ostatních a velmi jasně tato znevýhodnění pociťují. (Hlad'o, 2007)

První volba povolání, která probíhá na konci základní školy, je rozhodováním o celkové profesní orientaci. Nejen že je mnohdy vnímána jako první závažné rozhodnutí v životě člověka, ale je také svým způsobem nejsložitější. Určuje totiž směr, kterým se bude jedinec dále ubírat. Rozmanitost možností a výběr z velkého množství škol a studijních oborů, je pro mnoho žáků stresovou situací. (Hlad'o, 2012)

U Pavelkové (1990) můžeme najít, že profesní orientace není jen chvilkovým řešením, ale měla by být výsledkem dlouhodobého procesu, který není možný bez pohledu do budoucna. Žák by se měl tedy zamyslet nad svými životními cíli, plány a představami.

Za nepříznivé faktory, které volbu povolání znesnadňují a ukazují na nízkou připravenost dětí ohledně tohoto rozhodnutí, můžeme považovat tyto:

- **Malá informovanost dětí o jednotlivých povoláních a světě práce.**

Neumí zhodnotit potřebné znalosti a dovednosti pro výkon práce, nedokážou ohodnotit potřebnou míru zdravotní schopnosti.

- **Neznalost školského systému.**

Neznají nároky a požadavky jednotlivých typů škol.

- **Chybí jim dostatečný stupeň sebepoznání.**

Ohodnotit vlastní schopnosti, vlastnosti a dovednosti, nadání či způsobilost.

- **Zaměřují se převážně na krátkodobé a bezprostřední cíle.**

Mají nejasné představy o vlastní budoucnosti. (Pavelková, 1990)

5.3 Rodina a její místo při profesní orientaci

Při volbě povolání, má neformální prostředí nezastupitelnou roli. Jedince mohou ovlivňovat kamarádi, vrstevníci, masmédiá. Bezpochyby největší přínos má však v profesní orientaci rodina. Rodiče působí v celém rozhodovacím procesu jako hlavní zdroj informací, rad a prvotní pomoci. Velkou roli hrají také u konečného výsledku a závěrečného rozhodnutí. Podílí se tedy přímo i nepřímo na celém procesu.

Jak uvádí Petr Hlad'o ve své knize Profesní orientace adolescentů: pohledy z teorií a výzkumů (2012), mají podíl na volbě povolání v rámci rodiny, především tři složky.

- 1) **Socioekonomický status rodiny** – vzdělání rodičů a prestiž jejich povolání.
- 2) **Struktura rodiny a její velikost.**
- 3) **Rodinné procesy** – chování a přístup rodičů, výchovný styl.

Vzhledem k tomu, že rodina dlouhodobě formuje osobnost žáka, měla by mít také největší znalosti o jeho zájmech, schopnostech a dovednostech. Přes svůj vliv, však rodiče mnohdy nekladou příliš důraz na hlubší zkoumání dítěte a jeho zájmů. Často kladou důraz více na prestiž viděného povolání, nebo nekriticky hodnotí schopnosti a možnosti svých potomků. (Friedmann, 2012)

Hlad'o také upozorňuje na skutečnost, že děti často podléhají vlivu rodičů, kteří do profesní orientace svého dítěte promítají svá vlastní přání a představy.

Dalším problémem, který mnohé studie potvrzují, je také malá informovanost rodičů o možnostech, které mohou při volbě povolání jejich dětí pomoci. Rodina by měla proto v této otázce úzce spolupracovat se školou a s jinými institucemi, které jsou na volbu povolání a profesní orientaci zaměřené. (Hlad'o, 2012)

6 Empirická část

V této části práce se zaměříme na konkrétní příklady rodin a jejich vlivu na volbu povolání pedagoga volného času, popis výzkumné metody, která byla použita, na aplikaci této metody v našem konkrétním výzkumu a také na závěrečný výstup z výzkumu.

Celý výzkum je zaměřen kvalitativně, vzhledem k potřebě hlubšího poznání respondentů a také k osobnímu zkoumání nejen jejich vnitřní motivace, ale především k poznání a analyzování jejich rodin. Veškeré informace o zkoumaných, byly poskytovány na základě osobního setkávání a poslední výzkumná část, která byla pro výzkum použita, byla získána na základě jejich písemné úvahy.

Výstupem z výzkumu bude vyvození závěru a zhodnocení vlivu rodiny u konkrétních pedagogů volného času na volbu povolání volnočasového pedagoga. Výsledky budou zpracovány v závěrečné části a úvahy zkoumaných jednotlivců budou jako součást této práce připojeny v přílohách.

6.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem našeho výzkumu je popsat a analyzovat spojitost rodinného prostředí a vlivu rodiny na rozhodnutí, stát se pedagogem volného času. Zaměříme se na otázky: Z jakého rodinného prostředí pedagogové volného času pocházejí, jak a čím je rodina a rodinné prostředí ovlivnilo, jak je na tuto volbu rodina připravovala, do jaké míry do jejich rozhodnutí stát se pedagogem volného času rodina mluvila či zasahovala. Na tyto otázky se zaměříme v diskusi, která bude propojením poznatků z teoretické části, se získanými údaji z části empirické.

6.2 Výzkumná metoda

Vzhledem k tomu, že byla potřeba pro stanovení závěrů nejen odpovědí od respondentů, ale také jejich osobní poznání, byl pro naši práci zvolen kvalitativní výzkum. Podle Strausse a Corbinové (1999) obsahuje kvalitativní výzkum tři nejdůležitější složky. První je sesbírání údajů, které budeme pro výzkum potřebovat. Druhou složkou je analýza těchto údajů a poslední třetí složkou, je vlastní interpretace. Na základě těchto postupů se dostaneme k vytvoření teorií a stanovení závěrů z výzkumu.

Výzkum byl tvořen z několika na sebe navazujících složek. Nejprve byl zaměřen na osobní poznání jednotlivých respondentů v rámci společných setkání a několika společných aktivit v rámci praxí, osobní spolupráce v různých organizacích a osobních setkání. Během těchto setkání, byl kladen důraz na utváření důvěrného, osobního vztahu, a postupně byly získávány informace o jednotlivých respondentech. Vše bylo zaměřeno především na získávání informací o rodině, ze které pocházejí.

Další část pak tvořila analýza textu, který jednotliví respondenti samostatně zpracovávali. Tímto textem byla osobní úvaha na téma: Jak moje rozhodnutí stát se pedagogem volného času, ovlivnila moje rodina...? (viz příloha 1 – 6)

Text byl následně zpracováván metodou otevřeného kódování. Kódování je postupné rozebírání, konceptualizování a následné znovu složení novým způsobem. Z kódování následně vychází tzv. kategorizace údajů. Kategorizace je proces, který seskupuje podobné pojmy do určitých kategorií. Na základě stanovených cílů, otázek a údajů, které jsme zjistili, se stanoví kategorie, které odpovídají hlavním podobným jevům. (Strauss, Corbinová, 1999)

Již dříve bylo zmíněno, že osobní data od respondentů byla získávána na základě osobních setkání, během několika náhodných rozhovorů. Tato data byla především osobního formátu o rodinách, ze kterých zkoumané osoby pocházejí. Data, která byla získána, budou zpracována během následných rozborů jednotlivců. Veškerá jména však budou změněna na základě Zákona č. 101/2000 Sb. O ochraně osobních údajů. Se zveřejněním níže uvedených údajů o svých rodinách, všichni zkoumaní souhlasili.

Pro výzkum byl vybrán homogenní vzorek zkoumaných – tedy pedagogové volného času. Přesto však bylo dbáno na co nejširší rozptyl jejich činností. Pedagogové volného času byli pro výzkum vybíráni jak ze středisek volného času, tak z neziskových organizací, či domovů mládeže. Aby byl vzorek co nejrozmanitější, byli do výzkumu zařazeni jak dobrovolníci, kteří se jako pedagogové volného času realizují ve svém osobním volnu, tak pracovníci, kteří jsou jako pedagogové volného času zaměstnání. Objeví se zde osoby, které dlouhou dobu vyrůstali jako jedináčci i ti, kteří pocházejí z početných rodin.

6.3 Kategorizace

Jednotlivé kategorie vyvstaly z rozboru úvah, které byly získány. V každém textu se objevilo několik jednotných jevů, které nazveme souhrnným názvem kategorie. Každá z kategorií bude následně rozebrána u každého zkoumaného zvlášť. Z textů úvah na téma: Jak moje rozhodnutí stát se pedagogem volného času, ovlivnila moje rodina...?, vyplynulo těchto pět kategorií.

1) Kategorie velikosti rodiny.

V této kategorii rozebíráme, z jak velké rodiny pedagogové volného času pocházejí, kolik mají sourozenců, jak moc se stýkají s širší rodinou.

2) Kategorie místa odkud rodina pochází.

Kategorie, která odhaluje, zda rodina pochází z vesnice či města, z jakého regionu, kulturního prostředí, zda měla přístup k volnočasovým kroužkům a aktivitám, případně jaká střediska volného času a jiné aktivity se v místě bydliště nacházely.

3) Kategorie trávení volného času v rodině.

Zde se podíváme na způsob trávení volného času v jednotlivých rodinách a na to k jaké činnosti ve volném čase rodiče své děti vedli.

4) Kategorie důvodu stát se pedagogem volného času.

Tato kategorie nám ukáže, proč se nakonec pro toto povolání jednotliví pedagogové rozhodli.

5) Kategorie podpory rodiny v rozhodnutí stát se pedagogem volného času

Do jaké míry rodina jejich rozhodnutí podpořila a jak se k rozhodnutí postavila či staví.

Pedagog volného času 1 – Tomáš

(příloha: Úvaha 1)

Tomáš je mladý, pohotový a velmi komunikativní muž. V minulém roce oslavil své dvacáté druhé narozeniny. Již několik let pracuje jako dobrovolník v Domě dětí a mládeže, který se nachází ve Veselí nad Moravou. To je vzdálené jen několik kilometrů od vesnice, ve které žije. Jako brigádník zde vede přírodovědný zájmový kroužek pro děti, který se uskutečňuje každý pátek. Přes léto jezdívá pravidelně jako dobrovolník na několikátýdenní tábory, pořádané daným DDM. Je nadšeným sportovcem a má rád přírodu a outdoorové aktivity. Ve spolupráci s Domem dětí a mládeže vymýšlí a uskutečňuje výlety do přírody, pobyty v přírodě a túry nejen pro děti a účastníky jeho kroužku, ale také pro celé rodiny a zájemce ze široké veřejnosti. Vzhledem k úzké spolupráci DDM s místními skauty, má Tomáš na starost propojení a komunikaci s jejich činností. Vzhledem k zaměření jeho aktivit si dobře rozumějí a funguje vzájemná pomoc a spolupráce.

- **Kategorie velikosti rodiny**

Tomáš pochází z úplné, funkční rodiny. Je nejstarším ze tří sourozenců. Jeho sestra je od svých bratrů o mnoho let mladší, a proto se o ni také oba starší bratři starali a měli také za úkol ji zabavit i ve svém volném čase.

Se svou širší rodinou se Tomášova rodina setkává poměrně často. Každý z jeho rodičů pochází z několika sourozenců a rodina je celkem velká. Nevytrácí se mezi nimi kontakt a mají navzájem velmi blízké vztahy. Jak sám Tomáš uvádí, měl a stále má, dobré vztahy především se svojí tetou, která s ním i jeho sourozenci trávila spoustu času: „*Vždy, když byla doma, sedla si ke klavíru a hrála a zpívala s námi různé písničky od táboráku. Tehdy to na mě udělalo velký dojem a i dnes na to rád vzpomínám.*“

- **Kategorie místa odkud rodina pochází**

Tatínek pochází původně ze Slovenska, kde vyrůstal v malé vesničce. Maminka z jižní Moravy taktéž měla k vesnickému životu velmi blízko, a proto se také rozhodli pro postavení vlastního rodinného domku na Slovácku. Dům se nachází na úpatí Bílých Karpat a není proto divu, že kromě velké zahrady, kterou má rodina k dispozici, mají blízko také k lesu a přírodě. Jako malí proto trávili spoustu času hraním venku s ostatními dětmi.

Díky dobré dopravní dostupnosti není problém dostat se kdykoliv do nedalekých měst (Veselí nad Moravou, Strážnice). Tuto možnost využívá také Tomášova rodina. Když byly děti malé, pravidelně dojížděli do kroužků. Jak do Základní umělecké školy, tak do kroužků Domu dětí a mládeže.

- **Kategorie trávení volného času v rodině**

Vzhledem k velikosti rodiny, bylo podle Tomáše častou volnočasovou aktivitou navštěvování širší rodiny. *„Naše rodina, jak už to tak na těch vesnicích bývá, je velice široká. Rodiče i prarodiče mají více sourozenců a ti mají další potomky, a tak se to pomalu rozrůstá. Není proto divu, že pracovat v kolektivu mi není cizí.“*

Tomášovi rodiče také dbali na to, aby si jejich děti vytvářeli i vztahy mimo okruh rodiny a každý si našel své kamarády, se kterými bude trávit svůj volný čas podle vlastních představ. *„Rodiče mi nikdy nebránili, abych trávil svůj volný čas se svými kamarády. Ba naopak. Snažili se, abych nikdy netrávil čas seděním u televize či později počítače, když bylo venku krásně a dalo se dělat cokoliv jiného.“*

I dnes se celá rodina snaží svůj volný čas trávit společně. Každé léto jezdí všichni s Tomášem na tábory pořádané Domem dětí a mládeže. Tomáš se zapojuje jako vedoucí, mladší bratr je pomocným asistentem, nejmladší sestřička účastníkem a dokonce maminka přijíždí na tábory jako pomocná síla do kuchyně.

- **Kategorie důvodu stát se pedagogem volného času**

Podle Tomáše, za jeho rozhodnutí může velikost rodiny, díky které nemá problém pohybovat se ve společnosti více lidí a organizovat pro ně nejrůznější aktivity. Ve své úvaze Tomáš také píše: *„Bezesporu k tomu přispěl i život na vesnici, kde jsme si jako malí kluci rádi hráli, prožívali všelijaká klučičí dobrodružství a trávili spolu svůj volný čas.“*

- **Kategorie podpory rodiny v rozhodnutí stát se pedagogem volného času**

Rodina zastávala vždy názor, aby se děti samy rozhodovaly, co budou v životě dělat. Rodiče se snažili směřovat je k tomu, aby byli jejich aktivity užitečné a aby je bavily a naplňovaly. Sám Tomáš se vyjadřuje takto: *„Rodiče mi nikdy nebránili, ale snažili se mě vždy v mém snažení a zapálení pro věc podpořit a pomoci, kde bylo potřeba. Ne že by mně nikdy nic nevytkli, ale spíše se snažili poukázat na chyby, problémy a úskalí, které se mohou objevit a pomohli mi je řešit.“* Jeho slova potvrzuje i to, že je celá rodina ochotna se zapojit do jeho aktivit a jet s ním například na již výše zmíněný tábor.

Pedagog volného času 2 – Janka

(Příloha: Úvaha 2)

Janka pochází z malé obce na jihu Slovenska – Plášťovce. Jako velmi iniciativní a kreativní člověk se s chutí pouštěla do všech aktivit, které jí byly nabízeny. Od předsedy třídy ještě ve škole, až po současnou funkci vedoucí skupiny Mládeže Slovenského Červeného kříže. Posláním této organizace je sdružovat děti a mládež v rámci hnutí Červeného kříže a vytvořit vhodné podmínky pro dobrovolnickou práci v programech a aktivitách zaměřených na zranitelné skupiny dětí a mladých lidí. (http://youth.redcross.sk/mladez_sck)

Janka má dvacet pět let a mimo svoji funkci v Červeném kříži je studentkou medicíny. Jako pedagog volného času pořádá přednášky a věnuje se prevenci a školení první pomoci ve školách v rámci programů pořádaných Mládeží Slovenského Červeného kříže.

- **Kategorie velikosti rodiny**

Pochází z úplné, fungující rodiny. Má mladšího bratra, který je o osm let mladší než Janka. To, že vyrůstala jako jedináček, vnímá velmi silně. Příchod bratříčka na svět, označuje jako *„významný životný mílník“*. Dobré vztahy a kontakt udržují také se sourozenci z matčiny strany. Tety a strýcové mají děti ve stejném věku jako je Janka a její bratr. V dětství si spolu často hrávali a také dnes se snaží scházet.

- **Kategorie místa odkud rodina pochází**

Jančina rodina pochází z menší obce na jihu Slovenska. Bydlí v rodinném domě spolu s babičkou. Vesnice, je přes poměrně malý počet obyvatel (asi 1500), velmi aktivní v nabídce kulturního a společenského vyžití. Nabídka nejrůznějších spolků a organizací, nabízí možnosti trávení volného času jak pro děti a mládež, tak i dospělé. To také udržuje obyvatele pohromadě a navazují vřelé sousedské vztahy. Také Janka má velmi dobré zkušenosti s tím, že si mohla hrát s dětmi ze sousedství. „*V našom susedstve bolo tiež jedno dievčatko, vekovo podobné bratovi, ktoré som hneď vzala do partie a bolo mi jednoduchšie vymýšľať hry pre nich.*“

- **Kategorie trávení volného času v rodině**

Volný čas tráví rodina v rámci možností pospolu. Poukazují však, že jsou to převážně večery a víkendy. Rodiče měli celodenní zaměstnání od doby, co si Janka pamatuje. Odpoledne trávila s dětmi ze sousedství. Až po narození bratříčka, měla možnost trávit čas spolu s ním. „*Ked' som vyrastala a starala sa o menšieho súrodenca, bola som tou, ktorá mala dávať pozor, aby sa mu niečo nestalo a vymýšľala som mu program s hádankami, hrami, rozprávkami, aby som ho nejako zaujala a zabavila, kým sa rodičia zaoberali svojimi povinnosťami.*“ Tuto starost o něj však nebere jako negativní zkušenost. Má pocit, že to v ní pěstovalo odpovědnost, spolehlivost a v neposlední řadě, se díky tomu rozvíjela i organizační schopnost, kterou v pozdějším věku využila pro svou práci ve vedení organizace.

- **Kategorie důvodu stát se pedagogem volného času**

Janka sama k tomuto napsala: „*Ked' mám zhodnotiť, čo ma viedlo k tomu, aby som sa stala pedagógom voľného času, musím uznať, že to bolo určite prostredie, v ktorom som vyrastala a ľudia, ktorými som bola obklopená.*“

Díky tomu, že se starala o mladšího sourozence, se u ní vypěstoval zájem o to, aby mohla organizovat a vymýšlet program. Velkou roli hrají jistě také její osobnost, která vyznačuje zájmem, chuť zapojit se a kreativní přístup.

- **Kategorie podpory rodiny v rozhodnutí stát se pedagogem volného času**

Vzhledem k tomu, že Janka byla vždy organizační typ a ráda se pouštěla do věcí, které si vyžadovaly zodpovědnost a spolehlivost, její rodiče tušili už odmala, že ji práce s dětmi a mládeží bude naplňovat. Rozhodnutí, zda do aktivit půjde, nechávali na ní a Janka si vždy sama řekla, co by chtěla dělat. Veškeré její aktivity byli brány jako něco mimořádného a byli nad rámec povinného školního vyučování. Mimo podporu rodiny, nezapomíná také na podporu ze strany své střední školy (gymnázium). „*Nebolo to vždy jednoduché, podstatné bolo mať pri tom všetkom podporu a tú som mala jednak zo strany školy a hlavne zo strany mojej rodiny.*“

Pedagog volného času 3 – Tereza

(Příloha: Úvaha 3)

Pracovní pozici, která přímo nese název Pedagog volného času, má Tereza. Na plný úvazek je zaměstnána v Salesiánském klubu mládeže v Rumburku v Čechách. Tereza je menší, drobné postavy a je celkem klidná a pohodová. Na první pohled by nikdo nehádal, že se již několik let věnuje práci především s romskými dětmi.

K práci u salesiánů, se dostala přes své starší sourozence, kteří stejně jako Tereza, věnovali rok svého života dobrovolné službě u salesiánů v Bulharsku. Mimo svoji práci stíhá Tereza pořádat ještě letní tábory pro děti ze své rodné vesnice. Cesta k vysněnému povolání však původně vůbec nebyla jednoznačná. Po absolvování Základní školy, Tereza studovala na Střední oděvní škole. Dnes je jí však dvacet osm let a jako pedagog volného času působí v Klubu mládeže tři roky.

- **Kategorie velikosti rodiny**

Rodina, ze které pochází Tereza, je opravdu velká. Nejen že je nejmladší ze tří sourozenců, ale její otec pochází ze třinácti dětí, což napovídá o vskutku rozrostlém příbuzenstvu. I přes tak rozvětvenou rodinu se prý často se všemi scházejí a mají spolu více než dobré vztahy. Své dětství prožívala v kruhu svých mnoha sestřenic a bratranců. Hry a nápady na trávení volného času tedy byly na denním pořádku. Vzpomíná také na léto trávené u babičky, kde se celá široká rodina scházela a měli vždy dostatek času na lumpárny s ostatními dětmi z rodiny.

- **Kategorie místa odkud rodina pochází**

Tereza bydlela se svou rodinou v rodinném domě, na jihu Moravy. Jejich vesnice je dostatečně velká, aby dokázala zajistit vyžití pro děti ve volném čase v podobě kroužků, folklorních souborů a nejrůznějších sdružení. Nachází se také zhruba pět kilometrů do většího města, které nabízí další možnosti trávení volného času.

Rodina žije společně s babičkou a součástí rodinného pozemku je velká zahrada, která slouží při pořádání letních táboráků, ať již s širší rodinou, tak i kamarády.

- **Kategorie trávení volného času v rodině**

Jak již bylo zmíněno, v době svého dětství trávil Tereza spolu se svými staršími sourozenci volný čas především v rodinném kruhu, se svými tetami, sestřenicemi... Když poporostla, její starší sourozenci se již začínali realizovat ve svých aktivitách. *„Můj bratr začal pořádat tábory ve farnosti a postupně vymýšlel a realizoval další akce pro děti a mládež. Do všech akcí jsem se postupně aktivně zapojovala i já.“* Pořádání nejrůznějších výletů, pobytů a táborů, se stalo součástí rodinného života.

Vzhledem k tomu, že nejstarší bratr byl do aktivit zapálený a přenesl toto své nadšení i na své dvě mladší sestry, bylo podle nich logickým vyústěním, že pokud chce rodina trávit volný čas pohromadě, bude se muset podřídit většině (v jejich případě třem dětem). Proto se začal do táborových činností a nejrůznějších víkendových pobytů zapojovat také otec a nakonec podlehla rodinnému „nátlaku“ i maminka. Letní prázdniny proto tráví všichni společně v přírodě již řadu let.

- **Kategorie důvodu stát se pedagogem volného času**

I když Tereza nejprve vystudovala Oděvní školu, ve svém volném čase stále více zaměřovala svoji pozornost na organizování volnočasových akcí pro děti a mládež. Velkým zlomovým okamžikem pro ni bylo rozhodnutí absolvovat roční dobrovolnickou službu v Bulharsku. Jak sama říká, inspirovalo ji salesiánské heslo, pod kterým vycestovala: *„Zadarmo jste dostali, zadarmo dávejte.“* A to je také důvodem jejího následného rozhodnutí, stát se pedagogem volného času nejen jako laik, ale jako profesionál. Využít zkušenosti a schopnosti, které má.

- **Kategorie podpory rodiny v rozhodnutí stát se pedagogem volného času**

V Terezině případě je vliv rodiny opravdu zásadní. K odbornému vzdělání se dostala díky matce, která jí vzhledem k jejím aktivitám navrhla možnost, jít studovat VOŠ pedagogického zaměření. Tereza souhlasila, přesto to však nebrala jako určující.

Rozhodující je pro ni vzor starších sourozenců. Bratr i sestra nyní také pracují v Salesiánských střediscích (Fryšták, Ostrava), na pozicích volnočasových pedagogů. Na rozdíl od nich však Tereza k tomuto povolání dozrávala postupně a ještě ani v osmnácti letech by jí nenapadlo, co bude jejím zaměstnáním. Ona sama se k tomu vyjadřuje takto: „*Cesta k rozhodnutí stát se pedagogem volného času a věnovat se dětem a mládeži byla dlouhá a musela jsem si ji nakonec rozhodnout sama, ale ke konečnému rozhodnutí mě formovala moje rodina po celou dobu.*“

Pedagog volného času 4 – Klára

(Příloha: Úvaha 4)

Při pohledu na tuto sympatickou tmavovlásku, se každému musí zlepšit nálada. Vyzařuje z ní neuvěřitelná energie a chuť do života. Kláře je třicet čtyři let. Je velmi komunikativní, a možná i proto dostala nabídku na práci na částečný úvazek jako kulturní referentka v jejich městečku. I když se název pozice může zdát trochu zavádějící, náplní její práce je organizace a pořádání akcí pod záštitou místního městského úřadu. Má tedy na starost pořádání dětského odpoledne, karnevalu, besídek, plesů, přehlídek souborů, výletů, táborů a nejrůznějších pobytů. Dělá tedy přesně to, co by mohlo být náplní práce volnočasového pedagoga.

Mimo tuto práci, má Klára ještě částečný úvazek, jako učitelka mateřské školy. Tyto pracovní pozice se prý dají velmi dobře sladit, i když pozici kulturní referentky vidí jako dočasnou a považuje za důležité, aby se v ní lidé po určité době střídali.

- **Kategorie velikosti rodiny**

Klára pochází z úplné rodiny, která bezproblémově fungovala. Má jednu mladší sestru, která nyní studuje na vysoké škole. I když široká rodina není nijak rozvětvená, občas se setkávali a stále setkávají se svými tetami, strýci a sestřenicemi. Se sestrou má velmi dobré vztahy a veškeré činnosti, do kterých se Klára pouštěla, dělala spolu s ní. Klára je svobodná a bydlí v domě spolu s rodiči.

- **Kategorie místa odkud rodina pochází**

Celá rodina bydlí v rodinném domě v městečku, kde má Klára také své zaměstnání. Mezi lidmi je velmi známou a oblíbenou postavou. Několik let byla volena do městského zastupitelstva. Jako děti nechodili se sestrou do žádných kroužků i když nabídka v jejich městě jistě byla.

- **Kategorie trávení volného času v rodině**

Klára si pamatuje především na to, jak trávila volný čas s malou sestřičkou venku. Také když byla se svými sestřenicemi, většinou se veškeré hry odehrávali ve venkovním prostředí. Tatínek Kláry je muzikant a proto hodně času trávili také zpíváním (tatínek s dcerami). Maminka je spíše klidné a uzavřené povahy a proto ráda trávila čas jen s nejužší rodinou. Neměla a stále nemá potřebu chodit do společnosti.

- **Kategorie důvodu stát se pedagogem volného času**

Velkým předělem v pohledu na spoustu věcí se pro Kláru stala parta, do které se dostala během střední školy. Kamarádky, které poznala, byly velmi aktivní v pořádání nejrůznějších akcí pro děti i dospělé. Několikrát ji také vzaly na tábory a to bylo pro Kláru klíčové. Viděla, jak je důležité nabídnout dětem i dospělým nějaký program, aby trávili svůj volný čas plnohodnotně. *„K mému rozhodnutí určitě přispělo setkání s lidmi, kteří toto povolání už dělali a nabídli mi možnost spolupráce. A myslím si, že hodně to ovlivnil fakt, že jsem vnímala, jak v mém okolí chybí někdo, kdo by měl nápady na různé aktivity a nabídl je těm, kdo neví, jak trávit svůj volný čas. A já ty nápady měla.“*

Zdůrazňuje, že její rozhodnutí vychází z její osobnosti a charakteru. A jaký je důvod proč tuto práci dělá? „*Toto povolání naplňuje mou potřebu kontaktu s lidmi, dětmi, potřebu cítit se prospěšná. Také zde mám prostor pro uplatnění svojí kreativity a uskutečnění různých nápadů a snů.*“

- **Kategorie podpory rodiny v rozhodnutí stát se pedagogem volného času**

I když je její rodina plně funkční a rodiče se pro své děti snažili dělat to nejlepší, Klára nemá pocit, že by ji v rozhodnutí dělat pro druhé lidi nějak ovlivnila. Rodiče prý mají rádi svůj klid a pro nasazení a ztracení vlastního volna ve prospěch cizích, nemají příliš pochopení. Ve své úvaze Klára píše: „*Nechtěla bych křivdit své rodině, ale toto rozhodnutí záviselo na zcela jiných faktorech. Moje rodina mi v tomto rozhodnutí a v těchto aktivitách pouze dala volnou ruku a to také ne hned od začátku. Musela jsem si to vydobýt.*“ Nyní však její rozhodnutí a veškeré aktivity rodiče schvalují. Nedá se sice říct, že by se o ně zajímali, ale rozhodně Kláře ve výkonu jejího povolání nijak nebrání a plně její rozhodnutí respektují.

Pedagog volného času 5 – Milan

(Příloha: Úvaha 5)

Tento usměvavý muž má třicet osm let a již deset let pracuje jako vychovatel na Domově mládeže, kde jsou ubytováni studenti okolních škol. Nyní je na pozici hlavního vychovatele. Má vystudovanou speciální pedagogiku, obor etopedie a již předtím dělal pedagoga volného času ve volnočasovém středisku. Je ženatý, má dvě děti a jeho manželka se pohybuje v podobném oboru – pedagog volnočasového klubu, konkrétně má na starost především práci v mateřském centru.

Milan je sportovně založený, má rád turistiku a kolo. Ve volném čase se snaží co nejvíce věnovat rodině a ta je prý pro něj také prvořadou prioritou.

- **Kategorie velikosti rodiny**

Rodina, ze které Milan pochází a ve které vyrůstal, byla úplná a funkční. Otec Milanovi zemřel, když mu bylo dvacet dva let. I když to pro Milana bylo těžké, myslí, že zásadní vliv na jeho vývoj to nemělo, protože v té době už byl na vysoké škole a všechny důležité věci od otce přebral ještě dříve, než na tuto smutnou událost v rodině došlo. Milan má o rok mladšího bratra. Udržuje dobré vztahy i s jeho rodinou. Společně tráví např. dovolené. V dětství trávil spoustu času se svými kamarády, venku.

- **Kategorie místa odkud rodina pochází**

V době Milanova dětství rodina žila na větší vesnici, kde měli rodinný dům se zahradou. Vesnice se nachází na severní Moravě. Přístup do města byl dobrý, avšak podle Milana mnoho důvodů k opouštění vesnice nebylo. Do žádných kroužků nechodili a veškeré aktivity, které prováděli, se uskutečňovali v rámci farnosti, jejíž součástí byla i Milanova rodina. Vzpomíná, že ve svém volnu si dost hráli také s dětmi ze sousedství.

- **Kategorie trávení volného času v rodině**

Rodina se snažila svůj volný čas trávit pohromadě. Milan často zmiňuje také historky, jak jejich otec vymýšlel program pro děti snad z celé ulice. Ve své úvaze však zmiňuje jen: *„Můj otec pořádal pobyty pro kluky z našeho okolí a maminka se angažovala jako kuchařka. Logicky jsme tedy s bratrem jezdili společně s nimi.“* Odpoledne a večery trávili s otcem, který je „zaměstnával“ nejrůznějšími pracemi v domě i na zahradě. Víkendy patřili návštěvám a společným aktivitám.

- **Kategorie důvodu stát se pedagogem volného času**

Milan píše toto: *„Trávení společného času, ochota obětovat svůj čas pro druhé, to byl hlavní motiv, proč jsem si zvolil vychovatelství jako své zaměstnání.“*

Uznává, že velkou mírou přispělo také prostředí, ze kterého pocházel. Věřící rodina a farnost, na něj měli velký vliv. *„Velkým dílem k mému povolání přispěli rodiče a jejich*

hodnoty. Jelikož pocházím z věřící rodiny, bylo pro ně vždy důležité mít dobré vztahy s ostatními a také se s ostatními scházet.“

- **Kategorie podpory rodiny v rozhodnutí stát se pedagogem volného času**

Podporu ze strany rodiny Milan jednoznačně cítí a má až do dneška. Na jeho cestu k tomuto povolání jej nasměroval především otec, po kterém přebral jeho volnočasové aktivity ve farnosti. Protože ho práce s dětmi a mládeží bavila, pokládal za jasnou volbu studium pedagogiky. Nejdříve nastoupil jako volnočasový pedagog v diecézním centru mládeže T.S. Archa Rajnochovice a nyní je již víc jak deset let vychovatelem v Domově mládeže. Rodina mu nikdy nebránila, rozhodoval se však sám a za svým rozhodnutím si stojí.

Hned v úvodu své úvahy píše: *„I když je tato práce náročná (jak časově, tak i psychicky) tak mě asi naplňuje, protože jinak by to člověk dělat nemohl.“*

V Milanově případě, by bylo vhodné, zmínit také podporu jeho současné rodiny, tedy rodiny, kterou sám založil. Vzhledem k tomu, že jeho manželka pracuje taktéž v sektoru volného času, má pro Milanovu práci naprosté pochopení. V náhodném rozhovoru s ní potvrdila, že Milanovi důvody pro práci s dětmi a mládeží sdílí, a chápe, co ho v tomto povolání naplňuje. Děti (dva kluci - mladší školní a předškolní věk) vnímají tatínkovu práci jako každou jinou. Nemají pocit, že by na ně neměl čas. Za velkou výhodu, celá rodina považuje to, že bydlí přímo vedle Domova mládeže. Milan má proto možnost kdykoliv své děti kontrolovat, nebo oni mohou přijít v případě nutnosti za ním.

Pedagog volného času 6 – Eliška

(Příloha: Úvaha 6)

Nejmladším z vybraných pedagogů volného času je Eliška. Tato dvacetiletá studentka Univerzity Palackého v Olomouci, vykonává činnost volnočasového pedagoga čistě jako dobrovolník. Přesto však v Rodinném centru v jejich městě, tráví hodiny času každý týden. Rodinné centrum mají ve správě její rodiče a ona by v jejich činnosti ráda pokračovala.

Eliška je velmi nápaditá a hudebně nadaná. Hraje na několik nástrojů a tento svůj talent dokáže využít také při činnostech s dětmi. Má na starost hudební kroužek (Sedmihlásek - jednou týdně v pátek), pomáhá s organizací aktivit pro celé rodiny (přednášky, rodinná odpoledne, nealko-diskotéky...) a hlavním bodem v celoročním programu je její podílení se na táborové činnosti v době letních prázdnin.

- **Kategorie velikosti rodiny**

Eliška pochází z velké rodiny. Její vlastní rodina, která se skládá z rodičů a jedné mladší (čtrnáctileté) sestry, je ještě rozrostená o dva sourozence, které mají v pěstounské péči. Tyto děti jsou stejně staré jako Eliščina mladší sestra a Eliška je proto často v roli jejich dozoru. Rodiče oba dva pocházejí taktéž z velkých rodin. Se svou širší rodinou mají velmi dobré vztahy, často se navštěvují a všichni dohromady se scházejí především při konání velkých rodinných oslav.

- **Kategorie místa odkud rodina pochází**

Celá rodina žije ve městě, které se nachází na jihu Moravy. Mají rodinný domek v okrajové části města. Velmi si pochvalují klidné prostředí pro bydlení a přitom i dostupnost všech institucí, které potřebují k životu. Všechny děti navštěvovaly nebo stále navštěvují Základní uměleckou školu, využívají možností místního kulturního sdružení a účastní se nejrůznějších aktivit pořádaných městem. Vzhledem k hudebnímu nadání se celá rodina věnuje folkloru a děti hrají v Cimbálových muzikách.

- **Kategorie trávení volného času v rodině**

Jak již bylo zmíněno, rodina je velmi činorodá a aktivní. Rodiče zapojují své děti do kulturních, folklorních i farních aktivit, které se v jejich městě uskutečňují. Většinu akcí absolvuje celá rodina společně. Protože mají dobré vztahy, není problém děti do těchto společných aktivit zapojit a dělají je dobrovolně.

- **Kategorie důvodu stát se pedagogem volného času**

Eliška připouští, že velkým dílem se na ní podepsal životní styl rodičů. Odporovala jejich aktivity a byla vždy jejich součástí. Dalo by se říct, že ani nepřemýšlela, že by to mohlo být jinak. *„Nejdříve jsem absolvovala tábory jako účastník. S přibývajícím věkem mi byla nabídnuta pozice asistenta. A protože mě tato práce velmi bavila a naplňovala, rozhodla jsem se doplnit si v oblasti volnočasové a zážitkové pedagogiky potřebné vzdělání.... Připojit se k jejich činnosti a pomáhat jim, pro mě byla samozřejmost.“*

- **Kategorie podpory rodiny v rozhodnutí stát se pedagogem volného času**

„Myslím, že k této práci mě přivedli v první řadě rodiče. Celý život pracovali ve farnosti a letní dětské tábory organizovali.“ Tak píše Eliška ve své úvaze. Nejen že má s rodiči krásný vztah, ale cítí z jejich strany i tolik potřebnou podporu. Ona je jim na oplátku velmi vděčná a nebojí se o tom nahlas mluvit *„Dodnes mě v práci velmi podporují a vždy jsou mi nápomocni, za což jsem jim vděčná. To, že můžu dělat práci, která mě baví, je hlavně jejich zásluha.“*

6.4 Analýza získaných údajů a srovnání

Během analýzy získaných údajů se zaměříme především na rozbor jednotlivých zvolených kategorií. Budeme se snažit shrnout nejdůležitější informace, které nám byly poskytnuty a vyvodit z nich podstatu.

Během analýzy budou jednotliví účastníci výzkumu označeni jako Pedagog volného času 1 – 6.

- **Kategorie velikosti rodiny**

Pedagog volného času 1 : Pochází z úplné, velké, funkční rodiny. Mají dobré vztahy. Je nejstarším ze tří sourozenců. Stýkají se i s širší rodinou.

Pedagog volného času 2 : Rodina je úplná, funkční. Jeden, o mnoho let mladší bratr. Dobré vztahy celé rodiny (i širší).

Pedagog volného času 3 : Úplná, funkční rodina. Je nejmladší ze tří sourozenců. Velká široká rodina. Rodiče spoustu sourozenců. Dobré vztahy se sestřenicemi.

Pedagog volného času 4 : Úplná, bezproblémová rodina. Širší rodina není nijak velká, ale vztahy spolu udržuje. Má jednu mladší sestru. Je svobodná.

Pedagog volného času 5 : Pochází z úplné, funkční rodiny. Má jednoho o rok mladšího bratra. Nyní je ženatý a má dvě děti.

Pedagog volného času 6 : Úplná, fungující rodina. Jedna mladší (vlastní sestra). Dvě další děti v pěstounské péči. Velmi dobré vztahy se širokou rodinou.

Srovnání:

Všichni zvolení pedagogové pocházejí z úplných a funkčních rodin. Tři z nich jsou z početnějších rodin (mají více než dva sourozence), tři z nich mají jen jednoho sourozence (všichni mladšího). Žádná z rodin nebyla izolována od širší rodiny. Pět z nich je svobodných a jeden ženatý. Ten má nyní dvě děti.

- **Kategorie místa odkud rodina pochází**

Pedagog volného času 1 : Rodinný dům v malé vesnici na Slovácku. Dobrá dostupnost do nedalekých měst. Spoustu času tráví venku s dětmi ze sousedství.

Pedagog volného času 2 : Bydlí v rodinném domě v malé obci na jihu Slovenska. Velmi dobré vztahy se sousedy. Velká nabídka volnočasových aktivit přímo v obci.

Pedagog volného času 3 : Rodina žila v rodinném domě s velkou zahradou na jihu Moravy. Větší vesnice nabízí dostatek volnočasového vyžití. Dobrá dostupnost do nedalekého města.

Pedagog volného času 4 : Žije se svou rodinou v menším městečku v rodinném domě. I přes nabídku kroužků je však nikdy nenavštěvovala.

Pedagog volného času 5 : Pochází z vesnice na severu Moravy. Měli rodinný dům s velkou zahradou. Dobrá dostupnost do města, žádné kroužky však nenavštěvují. Rodina hledá vyžití v rámci farnosti.

Pedagog volného času 6 : Rodina bydlí v okrajové části jihomoravského města. Má rodinný dům. Dobrá dostupnost ke všem potřebným institucím, ale díky rodinnému domu a okrajové části městě má klidné prostředí k žití.

Srovnání:

Jeden z pedagogů volného času je ze Slovenska, ostatní jsou z České republiky. Z toho čtyři pochází z jižní, jeden ze severní Moravy. Všichni vyrůstali v rodinných domech. Dva ve městě, ostatní na vesnici. Všichni však připouští dobrou dostupnost do měst a přístupnost kroužků či jiných aktivit, které mohou obohatit jejich volný čas.

- **Kategorie trávení volného času v rodině**

Pedagog volného času 1 : Společné trávení volného času je pro jejich rodinu naprosto normální. Velkou část volného času věnují návštěvám širší rodiny. Jako děti trávili bratři volný čas venku se svými kamarády. I nyní tráví rodina volný čas společně. O prázdninách jezdí všichni na tábor, do kterého se aktivně zapojují.

Pedagog volného času 2 : Rodiče jsou stále hodně zaměstnáni. Společný volný čas moc nevnímá. Největší část času věnovala organizaci her pro svého mladšího bratra.

Pedagog volného času 3 : Volný čas je tráven v kruhu širší rodiny. Součástí rodinného života se stalo také pořádání výletů, pobytů a táborů, kterých se všichni členové účastnili.

Pedagog volného času 4 : Zpívání s otcem a trávení volných chvil v nejužší rodině. Jinak trávila svůj čas venku s malou sestrou. Rodiče je neposílali do žádných kroužků, program si musely vymýšlet samostatně.

Pedagog volného času 5 : Na organizaci volného času se podílí otec, který nabízí program bratrům i ostatním dětem ze sousedství. Víkendy patří rodinným návštěvám. Úzká spolupráce s farností.

Pedagog volného času 6 : Děti jsou zapojovány do kulturních, folklorních i farních aktivit, na kterých se podílí celá rodina. Chodí do Základní umělecké školy. Podílí se na aktivitách Rodinného centra, které řídí rodiče.

Srovnání:

Volný čas je ve všech rodinách tráven společně. Jen u jednoho z pedagogů je zmíněna velká zaměstnanost rodičů a nutnost postarat se o mladšího sourozence. Víkendy jsou často tráveny návštěvami s širší rodinou. Tři z nich pokládají za podstatné trávení volného času venku s kamarády. Jen jeden uvádí, že se jako dítě zúčastňoval kroužků. Pro čtyři pedagogy bylo normální trávit volný čas s rodinou během pořádaných táborů a aktivit, do kterých se zapojovala celá rodina.

- **Kategorie důvodu stát se pedagogem volného času**

Pedagog volného času 1 : K rozhodnutí přispěla velikost rodiny, díky které je rád ve společnosti a nemá problém komunikovat. Dále pak život na vesnici, který ho naučil aktivně trávit volný čas.

Pedagog volného času 2 : Důvodem byli lidé a prostředí, ve kterém vyrůstala. Jisté předpoklady jsou dány její osobností – tvořivost, kreativita, chuť organizovat.

Pedagog volného času 3 : Využití schopností a zkušeností které má, nejen jako laik, ale jako profesionál.

Pedagog volného času 4 : Její rozhodnutí ovlivnili kamarádi a možnost spolupráce s nimi. Taktéž připisuje velkou část své osobnosti. Důvod, proč tuto práci dělá je uspokojování její potřeby kontaktu s lidmi, potřeby cítit se prospěšná a využití jejích nápadů.

Pedagog volného času 5 : Ochota obětovat svůj čas pro druhé, potřeba společného trávení času s ostatními.

Pedagog volného času 6 : Práce s dětmi a mládeží ji baví a naplňuje. Vždy pomáhala rodičům v jejich Rodinném centru a nikdy nepřemýšlela, že by to mělo být jinak.

Srovnání:

Nejčastějšími odpověďmi jsou velikost rodiny, tím pádem společenská a komunikativnost. Dále jsou uváděny jako důvod osobnostní předpoklady a charakter jednotlivých pedagogů volného času. V neposlední řadě také naplnění potřeb, které toto povolání přináší (potřeba cítit se prospěšný, trávit čas s ostatními). Dva z nich uvádí využití schopností a zkušeností které mají, a které získali ve svém dětství či dospívání.

- **Kategorie podpory rodiny v rozhodnutí stát se pedagogem volného času**

Pedagog volného času 1 : Rodiče mu nikdy nebránili, vždy se mu snažili pomoci a podpořit ho v jeho rozhodnutí.

Pedagog volného času 2 : Rozhodovala se sama. V každé činnosti, kterou si zvolila, však měla podporu nejen u rodičů, ale i ze strany školy.

Pedagog volného času 3 : Od začátku ji formovala rodina, každé její rozhodnutí je na popud matky nebo starších sourozenců. Jde v jejich stopách, proto má však také jejich naprostou podporu a pochopení.

Pedagog volného času 4 : Rodina jí sice dává volnou ruku v rozhodování, musí si však vydobýt respekt a částečné pochopení k tomu co dělá.

Pedagog volného času 5 : Podporu rodiny cítí jak ze své původní, ve které vyrůstal, tak od své současné. Je to pro něj velmi důležité.

Pedagog volného času 6 : Má jednoznačnou podporu své rodiny a je jí nápomocná při všech činnostech, které dělá.

Srovnání:

V pěti případech byla jednoznačná podpora rodiny. Pokud rodina jedince k danému povolání přímo nenavedla, alespoň jejich rozhodnutí plně respektovala a podporovala je v dané práci. Pouze v jednom případě se setkáváme s tvrzením, že rodina na rozhodnutí neměla vůbec žádný vliv a svou pozici si pedagog volného času musel „vybojovat“ a získat si uznání a respekt.

6.5 Interpretace získaných údajů a diskuse

Z analýzy a následného srovnání nám vychází, že pedagogové volného času získali největší základ především ve velké rodině. Ať již více sourozenců, tak také časté setkávání s širší rodinou a společné trávení volného času s nimi. U pěti pedagogů byl ovlivňujícím faktorem pro následnou volbu jejich povolání fakt, že byli narozeni jako nejstarší z dětí. Jejich „povinnost“ dohlédnout na mladší sourozence, postarat se o ně a být za ně zodpovědní, v nich podporovala vlastnosti potřebné pro pedagogické poslání. Zde bychom mohli poukázat na Lemana (2000), který, jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, popisuje prvorozené jako osobnosti plné obětavosti, zodpovědnosti a empatie.

Dotázaní uvádějí jako podstatné také to, že pro své sourozence či pro své sestřenice a sousedy museli vymýšlet a organizovat program a hry. To bylo velkou školou pro jejich organizační schopnosti. Mohli se realizovat ve své tvořivosti a kreativitě. Byl od nich vyžadován zodpovědný přístup a rozumné vystupování, vzhledem k jejich věku a postavení v rodině. Všechny tyto vlastnosti a schopnosti jsou potřebné pro výkon profese pedagoga volného času. (Kouteková, 2007)

Můžeme uvést, že všichni z pedagogů měli dobrou dostupnost do měst, či dostačující nabídku volnočasového programu v jejich obci. Za zajímavý poznatek, který z našeho výzkumu vychází, lze považovat to, že jen jeden z pedagogů volného času se jako dítě účastnil volnočasových kroužků během školního roku. Důvodem může být doprava do města, která mohla být pro rodiče překážkou k tomu, aby své dítě do kroužků poslali. Dalším z důvodů může být i smysluplné naplnění volného času i bez organizovaných aktivit nejrůznějších center. Velikost rodiny, která se o děti mohla starat, dostatek dětí v sousedství, díky kterým byl program ve volném čase zajištěn formou her na ulici. Několik dotázaných, však jezdilo o prázdninách pravidelně na tábory. K této činnosti se také dostali díky rodině. Dva z volnočasových pedagogů uvádějí spojitost s farností v rámci volnočasových aktivit.

Důvodem, proč se pro profesi pedagoga volného času zvolení pedagogové rozhodují, je naplnění jejich osobních potřeb. Potřeba být užitečným a trávit čas s ostatními, by opět mohla ukazovat na jejich zvyklosti z rodin. V našem případě ukazuje především na předání hodnot v rámci rodinných vztahů. V několika případech jsme se mohli setkat s tím, že děti přebírali aktivity od svých rodičů. Hodnoty jako věnovat čas druhým, pomáhat jim, vést je k plnohodnotnému trávení volného času, jsou u námi zvolených pedagogů (ve většině případů) převzatými hodnotami od předchozí generace. Hodnotový žebříček je tedy důležitým ukazatelem v jejich cestě za zvoleným povoláním. Vliv rozdílného hodnotového žebříčku na rozdíl mezi dobrovolníky a profesionálními pedagogy volného času není z našeho výzkumu patrný. Nedá se tedy říci, že by rodiny, ze kterých pochází dobrovolníci, měly odlišnou hodnotovou orientaci od rodin, ze kterých pochází volnočasoví zaměstnanci.

Pouze v jednom případě jsme se mohli setkat s nepochopením rodiny pro nasazení v daném oboru. Můžeme se domnívat, že za tímto postojem, je uzavřenost rodiny. Bylo zmíněno, že rodina si při trávení volného času vystačí sama a nemá potřebu častého kontaktu s ostatními lidmi. Nevidí tedy důvod pro vynaložení tolika energie pro cizí. To by mohlo být důvodem, proč se rodiče s rozhodnutím svého dítěte neztotožnili a neměli pro něj pochopení.

Všechny ostatní rodiny jsou pro pedagogy volného času podporou a často se do jejich aktivit samy zapojují. V některých případech jsme se mohli setkat s tím, že se rodina zapojila do aktivit až poté, co se volnočasoví pedagogové do dané oblasti zapojili. V jiných případech však můžeme sledovat, že pedagogové se nejprve s celou rodinou aktivně zapojují do volnočasových činností, a až následně se stávají volnočasovým pedagogem.

Nesmíme zapomenout také na vliv rodiny, kterou si zakládají samotní volnočasoví pedagogové. V našem výzkumu se objevuje pouze jeden. Můžeme u něj však velmi dobře pozorovat, jak je podpora rodiny pro jeho práci důležitá. Podpora ze strany manželky je nepostradatelná a účastník našeho výzkumu si ji velmi silně uvědomuje.

Tento výzkum ukázal, že ve všech zkoumaných oblastech je vliv rodiny s pedagogy volného času velmi úzce propojen. Předložil úzkou souvislost s trávením volného času v rodině a také důležité osobnostní a charakterové vlastnosti, které mají na volbu povolání pedagoga volného času velký vliv.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce byla zaměřena na to, jaký vliv má rodina na rozhodnutí, stát se pedagogem volného času. První, teoretická část, je souhrnem poznatků, které jsou důležité pro teoretické zakotvení. Bylo důležité, aby byly předloženy poznatky o osobnosti a práci pedagoga volného času, o rodině, hodnotové orientaci, o tom jak rodina ovlivňuje rozhodnutí stát se dobrovolníkem i to, jak se podílí na volbě povolání. Díky tomu jsme mohli navázat na empirickou část, kterou tvoří kvalitativní výzkum, a pochopit souvislosti, které se během výzkumu vyskytly.

Výzkum byl zaměřen velmi osobně na šest vybraných volnočasových pedagogů a jejich rodin. Úvahy od zkoumaných pedagogů na téma: Jak moje rozhodnutí stát se pedagogem volného času ovlivnila moje rodina...?, byly využity v doslovných citacích v textu práce. Další informace, které jsou o rodinách uvedeny, byly získány dlouhodobým pozorováním a osobním poznáváním jednotlivých pedagogů.

Cílem celé práce bylo popsat a analyzovat vliv rodiny na rozhodnutí člověka, stát se pedagogem volného času. Díky závěrečné diskusi byla propojena empirická část s poznatky z teoretické části, čímž bylo dosaženo stanoveného cíle. Vliv rodiny se ukázal jako důležitý faktor v hodnotové orientaci, trávení volného času i nasměrování k volbě povolání.

Zajímavým poznatkem bylo zjištění, že většina zkoumaných pedagogů volného času, nenavštěvovala v dětství žádné kroužky. Aktivity však nahrazovali rodiče či rozvětvená rodina, která jim poskytovala bohaté podněty k rozvíjení jejich pedagogických dovedností.

Samotní pedagogové volného času vnímají vliv rodiny velmi silně, a mnoho z nich ve svých úvahách, ale i osobně, uvádělo poděkování a projev úcty své rodině za podporu a pochopení.

V závěru, uvedeme slova jednoho z pedagogů, který své povolání zhodnotil ve své úvaze slovy: „*I když je tato práce náročná (jak časově, tak i psychicky) tak mě asi naplňuje, protože jinak by to člověk dělat nemohl.*“

A další z pedagogů uvádí: „*Dodnes mě rodiče v práci velmi podporují a vždy jsou mi nápomocni, za což jsem jim vděčná. To, že můžu dělat práci, která mě baví, je hlavně jejich zásluha.*“

Seznam literatury a zdrojů

Seznam použité literatury:

ADLER, A., *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. Praha: Aurora, 1999. ISBN 80-85974-76-2.

BAKOŠOVÁ, Z., *Sociální pedagogika jako životní pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-809-6994-403.

COWLISHAW, S., EVANS, L., MCLENNAN, J., Families of rural volunteer firefighters. In: *Rural society*, 2008, vol. 18, no. 1, 17-25.

ČAČKA, O., *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum, 1996. ISBN 80-85799-03-0.

ČECH, T., *Výchova a volný čas*. Brno : MSD, 2007. ISBN 978-80-86633-97-8.

GILLERNOVÁ, I., MALOTÍNOVÁ, M., *Psychologie pro střední školy: občanská nauka - základy společenských věd*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1994. ISBN 80-042-6587-1.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., *Pedagogické ovlivňování volného času, současné trendy*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HLAĎO, P., *Profesní orientace adolescentů: poznatky z teorií a výzkumů*. Brno: Konvoj, 2012. ISBN 978-807-3021-641.

JANDOUREK, J., *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.

KAPLÁNEK, M., *Čas volnosti - čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.

KLAPILOVÁ, S., *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996. ISBN 80-7067-669-8.

KRATOCHVÍLOVÁ, E., *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004. ISBN 80-223-1930-9.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2

KREJSA, Z., *Průřezová témata*. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012. ISBN 978-80-87449-28-8.

KŘIVOHLAVÝ, J., *Pozitivní psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 2004. ISBN 80-7178-835-X.

KUČEROVÁ, S., *Člověk, hodnoty, výchova*. Prešov: ManaCon, 1996. ISBN 80-85688-34-3.

LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. Praha: Portál, s. r. o., 2000. ISBN 80- 7178-430-3.

MELGOSA, J., POSSE, R., *Umění výchovy dítěte*. Praha: Advent-Orion, 2003. ISBN 80-7172-613-3.

MUSICK, M. A., WILSON, J., *Volunteers: a social profile*. Bloomington: Indiana University Press, 2008. ISBN 02-533-4929-X.

NAKONEČNÝ, M., *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0628-1.

PAVELKOVÁ, I., *Perspektivní orientace jako činitel rozvoje osobnosti*. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0055-0.

PÁVKOVÁ, J. a kol., *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PEŠATOVÁ, J., TOMICKÁ, V. *Úvod do integrativní pedagogiky*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-268-5.

PROCHÁZKA, M., *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, 203 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4734-705.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

SPOUSTA, V., *Metody a formy výchovy ve volném čase: kultura a umění ve výchově*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1275-7.

VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E., *Vztahy mezi sourozenci*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1966. ISBN 978-80-86633-97-8.

VÁŽANSKÝ, M., *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print – Typia, 2001. ISBN 80-863-84-004

VÝROST, J., *Aplikovaná sociální psychologie I: člověk a sociální instituce*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-717-8269-6.

Internetové zdroje

BRATŮŠKOVÁ, L., Sebevýchova vychovatele v procesu výchovy mládeže k hodnotám.

In: *Paidagogos* [online]. 2013 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z:

<http://www.paidagogos.net/issues/2013/2/article.php?id=2>

ČERVENKA, J., Hodnotové orientace v naší společnosti. In: *Naše společnost* [online]. 2005 [cit. 2015-04-13]. ISSN 2336-1646. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/2005-2/hodnotove-orientace-v-nasi-spolecnosti>

FRIEDMANN, Z., Profesní orientace jako edukační problém. In: *Ped.muni.cz* [online]. 2012 [cit.2015-03-23]. Dostupné z:

http://www.ped.muni.cz/wtech/old2012/elearning/profesni_orientace.pdf

HLAĎO, P., Aby děti nastoupily do správného vlaku. In: *Rodina a škola časopis pro rodiče* [online]. 2007, č. 2 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://vzdelavani.unas.cz/rs.pdf>

KAPLÁNEK, M., *Základy pedagogiky volného času*. Skriptum k předmětu [online]. 2009. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/vyuka/kaplanek> .

KLIMEŠ, J., *Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou*. [online] 2000. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://www.klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/sourozenci.htm>

KRAUS, B., *Teorie výchovy*. Brno: IMS [online] 2006. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: http://loxias.uhk.cz/kpp/dps/files/loui-teorie_vychovy.pdf

ŠIMKOVÁ, S., *Výchova k dobrovolnictví - zbytečnost, nebo nutnost?*. [online]. 2014 [cit. 2015-04-19]. Dostupné z:<http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/dobrovolnictvi/info-z-terenu/vychova-k-dobrovolnictvi-zbytecnost-nebo-nutnost>

TOMAN, Pavel. S profesorem Matějčkem o dnešní rodině. In: *Rodina.cz* [online]. 2010 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek430.htm>

Co si rozmyslet předem. *Dobrovolnik.cz* [online]. © 2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.dobrovolnik.cz/dobrovolnictvi-nabidka-a-poptavka/co-si-rozmyslet-predem/>

Klíče pro život. *Nidm.cz* [online]. © 2009 - 2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot>

Oblasti dobrovolnictví. *Dobrovolnik.cz* [online]. © 2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.dobrovolnik.cz/dobrovolnictvi-nabidka-a-poptavka/co-si-rozmyslet-predem/>

Uklid'me Česko 2015. *Uklidmecesko.cz* [online]. © 2014 - 2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.uklidmecesko.cz/about/aktualniRocnik/>

Zákon o ochraně osobních údajů. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. © 2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/SearchResult.aspx?q=101/2000&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Seznam příloh

Úvaha 1 – 6

Jak moje rozhodnutí stát se pedagogem volného času ovlivnila moje rodina...?

PŘÍLOHY

Úvaha 1

Jak moje rozhodnutí stát se pedagogem volného času ovlivnila moje rodina... ?

Pedagog volného času 1 – Tomáš

Je mi 22 let a jsem nejstarším ze tří dětí. Pocházím z jedné malebné, krásné a malé vesničky na jižní Moravě. Tatínek pochází z malé usedlosti ze Slovenska, jen pár kilometrů za hranicemi, maminka je z Moravy. Naše rodina, jak už to tak na těch vesnicích bývá, je velice široká. Rodiče i prarodiče mají více sourozenců a ti mají další potomky, a tak se to pomalu rozrůstá.

Není proto divu, že pracovat v kolektivu mi není cizí. Bezesporu k tomu přispěl i život na vesnici, kde jsme si jako malí kluci rádi hráli, prožívali všelijaká klučičí dobrodružství a trávili spolu svůj volný čas. Rodiče mi nikdy nebránili, abych trávil svůj volný čas se svými kamarády. Ba naopak. Snažili se, abych nikdy netrávil čas seděním u televize či později počítače, když bylo venku krásně a dalo se dělat cokoli jiného.

V mém rozhodnutí stát se volnočasovým pedagogem vedle rodičů sehrála svou roli i moje teta. Jako mladá totiž ráda jezdila na různé tábory, ze kterých vždy přijížděla s nadšením. Vždy, když byla doma, sedla si ke klavíru a hrála a zpívala s námi různé písničky od táboráku. Tehdy to na mě udělalo velký dojem a i dnes na to rád vzpomínám. Když jsem trochu poporostl, brávala mě na takové akce s sebou a i já jsem se pro takové aktivity nadchl.

Později, když jsem byl starší a začali se objevovat také různé zájmové akce a aktivity jako např. tábory, výlety, pořádání různých volnočasových aktivit pro děti apod. mi rodiče nikdy nebránili, ale snažili se mě vždy v mém snažení a zapálení pro věc podpořit a pomoci, kde bylo potřeba. Ne že by mně nikdy nic nevytkli, ale spíše se snažili poukázat na chyby problémy a úskalí, které se mohou objevit a pomohli mi je řešit.

Úvaha 2

Jak moje rozhodnutí stát se pedagogem volného času ovlivnila moje rodina... ?

Pedagog volného času 2 – Janka

Kde bolo, tam bolo, bola jedna rodinka, ktorá bývala v maličkovej dedinke na juhozápade Slovenska. A do nej som sa jedného dňa narodila. Dlhých osem rokov som si žila ako jedináčik, kým sa mi narodil môj prvý a zároveň aj posledný súrodenec a to bol jednoznačne významný životný míľnik.

Mám teda jedného brata, ktorý má momentálne 12 rokov, rodičov, ktorí sú spolu už veľmi dlho, dá sa teda povedať, že som vyrastala a žijem v úplnej a fungujúcej rodine. Keď mám zhodnotiť, čo ma viedlo k tomu, aby som sa stala pedagógom voľného času, pričom mám skúsenosti s prácou v letných táboroch, či doučovaní niektorých predmetov, musím uznať, že to bolo určite prostredie, v ktorom som vyrastala a ľudia, ktorými som bola obklopená. Ako malá som mala možnosť hrať sa so sesternicami, nie je medzi nami výrazný vekový rozdiel, no bola som tá najstaršia, na ktorú bola vždy kladená zodpovednosť a na ktorú sa vždy spoliehalo, ktorá navrhovala, čo sa budeme hrať a podobne. Keď som vyrastala a starala sa o menšieho súrodenca, opäť som bola tou, ktorá mala dávať pozor, aby sa mu niečo nestalo a vymýšľala som mu program s hádankami, hrami, rozprávkami, aby som ho nejako zaujala a zabavila, kým sa rodičia zaoberali svojimi povinnosťami. V našom susedstve bolo tiež jedno dievčatko, vekovo podobné bratovi, ktoré som hneď vzala do partie a bolo mi jednoduchšie vymýšľať hry pre nich. Tiež v ich veku bola aj ďalšia sesternička, ktorá k nám chodievala a ešte aj chodí cez víkendy, takže sa naša partia rozrastala.

Ako som tak rástla a dostala sa do kolektívu na gymnáziu, prevzala som funkciu predsedníčky triedy a vybavovala potrebné náležitosti. Až prišiel významný bod, kedy na mojej strednej škole vznikla skupina Mládeže Slovenského Červeného kríža a bola som zvolená do jej vedenia. Opäť som sa mohla realizovať pri príprave programu pre mladších, ktoré zahŕňali rôzne športové dopoludnia, či nácviky podávania prvej pomoci.

Myslím, že už tu som využívala skúsenosti nadobudnuté pri tom, ako som sa starala o menšie deti v mojej rodine. Nebolo to vždy jednoduché, podstatné bolo mať pri tom všetkom podporu a tú som mala jednak zo strany školy a hlavne zo strany mojej rodiny. Tak som sa aj dostala k účasti na letných táboroch, kde fungujem stále a vždy sa na leto z tohto dôvodu teším. Opäť sa však snažím spojiť príjemné s užitočným, takže do táborov, kde jazdím, brávam aj svojho brata, ktorého sa tak snažím začleniť aj do iného kolektívu, než na aký je zvyknutý, pričom vždy vie, že je tam osoba, na ktorú sa môže obrátiť, ak by potreboval čokoľvek. ☺

Úvaha 3

Jak moje rozhodnutí stát se pedagogem volného času ovlivnila moje rodina... ?

Pedagog volného času 3 – Tereza

Pocházím z úplné rodiny (oba rodiče) a mám dva starší sourozence, bratr a sestra. Činnosti pro děti jsem nejdříve dělala dobrovolně a hodně mě v tom ovlivnil můj bratr. Začal pořádat tábory ve farnosti a postupně vymýšlel a realizoval další akce pro děti a mládež. Do všech akcí jsem se postupně aktivně zapojovala. Nejdříve jako účastník, později jako pomocný vedoucí a nakonec jsem některé z aktivit po bratrovi přebrala a sama se stala hlavním vedoucím a organizátorem.

To však pořád nerozhodlo o mé budoucnosti pracovat jako pedagog nebo podobný směr, ale směřovalo to k VOŠ pedagogické, kterou mi navrhla mamka, a já se rozhodla to zkusit. Během VOŠ jsem absolvovala několik praxí a práce s dětmi mě bavila víc a víc. Na praxi jsem se dostala do několika salesiánských středisek, v jednom pracovala moje sestra.

Během posledního ročníku VOŠ jsem se připravovala na dobrovolnou službu a využila tak možnosti dalších praxí v salesiánských střediscích. Moji sourozenci absolvovali tutéž přípravu na dobrovolnou službu u salesiánů a odjeli rok po sobě do Bulharska. Já po

dokončení školy a ročního přípravného kurzu na dobrovolníka odjela také do Bulharska. Tam jsem pracovala převážně s romskými dětmi a mládeží (volnočasové aktivity, doučování, kroužky).

Teď pracuji s dětmi a mládeží jako sociální pracovník a pedagog volného času. Cesta k rozhodnutí stát se pedagogem a věnovat se dětem a mládeži byla dlouhá a musela jsem si jí nakonec rozhodnout sama, ale ke konečnému rozhodnutí mě formovala moje rodina po celou dobu.

Úvaha 4

Jak moje rozhodnutí stát se pedagogem volného času ovlivnila moje rodina... ?

Pedagog volného času 4 – Klára

Upřímně – asi nijak. Nechtěla bych křivdit své rodině, ale toto rozhodnutí záviselo na zcela jiných faktorech. Moje rodina mi v tomto rozhodnutí a v těchto aktivitách pouze dala volnou ruku a to také ne hned od začátku. Musela jsem si to vydobýt.

Toto rozhodnutí vychází z mé osobnosti a charakteru, kdy mi toto povolání naplňuje potřebu kontaktu s lidmi, dětmi, potřebu cítit se prospěšná. Také zde mám prostor pro uplatnění svojí kreativity a uskutečnění různých nápadů a snů.

K mému rozhodnutí určitě přispělo setkání s lidmi, kteří toto povolání už dělali a nabídli mi možnost spolupráce. A myslím si, že hodně to ovlivnil fakt, že jsem vnímala, jak v mém okolí chybí někdo, kdo by měl nápady na různé aktivity a nabídl je těm, kdo neví, jak trávit svůj volný čas. A já ty nápady měla.

Úvaha 5

Jak moje rozhodnutí stát se pedagogem volného času ovlivnila moje rodina... ?

Pedagog volného času 5 – Milan

Je mi 38 let a pracuji jako vychovatel na Domově mládeže. I když je tato práce náročná (jak časově, tak i psychicky) tak mě asi naplňuje, protože jinak by to člověk dělat nemohl ☺

Velkým dílem k mému povolání přispěli rodiče a jejich hodnoty. Jelikož pocházím z věřící rodiny, bylo pro ně vždy důležité mít dobré vztahy s ostatními a také se s ostatními scházet. Můj otec pořádal pobyty pro kluky z našeho okolí a maminka se angažovala jako kuchařka. Logicky jsme tedy s bratrem jezdili společně s nimi. Toto byl velký základ pro můj vlastní pohled na svět a společnost. Trávení společného času, ochota obětovat svůj čas pro druhé, to byl hlavní motiv, proč jsem si zvolil vychovatelství jako své zaměstnání.

Musím také říct, že velký dík patří mojí manželce, která je velmi tolerantní a má pro mé povolání pochopení. Přece jen, tato práce vyžaduje velké nasazení, noční a také mnoho přesčasových hodin díky nejrůznějším výletům a pobytům se studenty. Ale zvládá to i s klukama dobře.

Úvaha 6

Jak moje rozhodnutí stát se pedagogem volného času ovlivnila moje rodina... ?

Pedagog volného času 6 – Eliška

Je mi 20 let, studuju vysokou školu a pocházím z početné rodiny. Mám tři mladší sourozence. Jedna sestra je vlastní a další dvě děti máme v pěstounské péči. Všichni tři jsou stejně staří a je to tedy pro rodiče někdy opravdu náročné. Všichni však navštěvují velké množství kroužků a hodin v základních uměleckých školách, takže je u nás stále veselo. Již několik let, jako dobrovolník, pomáhám s kroužky, a jezdím na dětské tábory pořádané Rodinným centrem v našem městě. Nejdříve jsem absolvovala tábory jako účastník. S přibývajícím věkem mi byla nabídnuta pozice asistenta. A protože mě tato práce velmi bavila a naplňovala, rozhodla jsem se doplnit si v oblasti volnočasové a zážitkové pedagogiky potřebné vzdělání.

Myslím, že k této práci mě přivedli v první řadě rodiče. Celý život pracovali ve farnosti a letní dětské tábory organizovali. Časem, kdy aktivit přibývalo a poptávka byla také velká, založili Rodinné centrum. Připojit se k jejich činnosti a pomáhat jim pro mě byla samozřejmost. Dodnes mě v práci velmi podporují a vždy jsou mi nápomocní, za což jsem jim vděčná. To, že můžu dělat práci, která mě baví, je hlavně jejich zásluha.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kateřina Janíčková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Vliv rodiny na rozhodnutí stát se pedagogem volného času
Název v angličtině:	Family influence on the decision to become a leisure teacher
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřená na popis pedagoga volného času a vlivu rodiny na jeho rozhodnutí pracovat jako volnočasový pedagog. Teoretická část, se věnuje popisu pedagoga volného času, rodiny, hodnotové orientaci a v závěru také dobrovolnictví a profesní orientaci. Součástí práce je kvalitativní výzkum, který analyzuje vliv rodiny u konkrétních pedagogů volného času.
Klíčová slova:	Pedagog volného času, rodina, hodnoty, dobrovolnictví, profese
Anotace v angličtině:	This thesis is focused to describe leisure teacher and influence of family to his decision work as leisure teacher. Theoretical part deals describe leisure teacher, family, value orientation and in closing also volunteering and career orientation. Part of this thesis is qualitative research, which analyses influence of family concrete leisure teacher.
Klíčová slova v angličtině:	Leisure educator, family, values, volunteering, profession
Přílohy vázané v práci:	Úvaha 1 – 6
Rozsah práce:	77 stran
Jazyk práce:	Český